

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Darbo teisės katedra**

Neringos Rudzenskaitės
IV kurso, darbo teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**DARBO BYLŲ TEISMINGUMAS: NACIONALINIAI
IR TARPTAUTINIAI ASPEKTAI**

Vadovas: as. Giedrė Dabulskytė
Recenzentas: dr. Gintautas Bužinskas

Vilnius 2009

TURINYS

IVADAS	3
1. TEISMINGUMO SAMPRATA	5
1.1. Teismingumo sąvoka ir šaltiniai	5
1.2. Civilinių bylų teismingumo rūšys	8
1.2.1. Rūšinis teismingumas	8
1.2.2. Teritorinis teismingumas	10
1.2.3. Bylos su užsienio elementu ir jų teritorinis teismingumas bei jo rūšys	15
1.2.4. Funkcinis teismingumas	18
2. DARBO BYLŲ TEISMINGUMAS NACIONALINIŲ ASPEKTU	20
2.1. Darbo bylų priskirtinumas	20
2.2. Darbo bylų rūšinio teismingumo nustatymo kriterijai	25
2.3. Teritorinio teismingumo taisyklių taikymas darbo bylose	29
2.4. Ginčų dėl žalos, susijusios su darbo teisiniais santykiais, teismingumas	32
3. DARBŲ BYLŲ TEISMINGUMAS TARPTAUTINIŲ ASPEKTU	35
3.1. Darbo bylos su užsienio elementu	35
3.2. Teisės aktai reglamentuojantys darbo bylų teismingumo nustatymą	36
3.3. Tarptautinis darbo bylų teismingumas pagal nacionalinę teisę	28
3.4. Tarptautinis darbo bylų teismingumas pagal Europos Sąjungos teisę	40
3.5. Tarptautinis darbo bylų teismingumas pagal tarptautines dvišales sutartis	47
3.6. Tarptautinis teismingumas darbo bylose su trečiųjų šalių elementu	49
IŠVADOS	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57

IVADAS

Teisingumas, tai teismų kompetencijai priskiriamų bylų paskirstymas teismams. Ginčo teisingumo konkrečiam teismui nustatymas nėra lengvas uždavinys asmeniui siekiančiam apginti savo pažeistas teises, ypač darbo bylose. Be to pastaraisiais metais sparčiai plečiantis Lietuvos santykiams su užsieniu, daugėjant darbo sutarčių užsienyje ar įdarbinant užsieniečius Lietuvoje, didėja žmonių migracija. Aktyvėjant santykiams, daugiau kyla ir ginčų. Didesniam skaičiui asmenų išvykstant dirbti į užsienį, atsiranda problema, kilius darbo ginčui, nustatyti teisingumą darbo bylose su užsienio elementu.

Darbo tema yra labai aktuali, kadangi dėl ekonominės padėties pasaulyje daugėja darbo bylų tiek Lietuvoje, tiek ir visoje Europoje. Teismų praktikoje darbuotojas laikoma silpnesnįja darbo ginčo šalimi, todėl siekiant užtikrinti jam optimalią jo pažeistų darbo teisių gynybą, yra svarbu, kad darbo ginčų Lietuvoje teisingumo nustatymo taisyklės būtų aiškios. Teisingumo nustatymas ginčiuose su užsienio elementu yra dar sudėtingesnis - teisingumo kriterijų nustatymo aiškių ir vieningų nėra, o darbo bylų teisingumo nustatymas nėra aiškiai reglamentuotas.

Darbo naujumą atspindi tai, kad šiame darbe yra apjungti, susisteminti ir apibendrinti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, kurie nustato individualių darbo ginčų teisingumo kriterijus.

Darbo tikslui pasiekti buvo analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys darbo ginčų teisingumą. Lietuvoje ginčams, kylantiems iš darbo santykių, spręsti taikomos Lietuvos Respublikos darbo kodekso ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas¹ reglamentuoja tik darbo ginčų priskirtinumą teismams, tuo tarpu, darbo ginčų teisingumą nustato bei darbo bylų nagrinėjimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas². Dėl šios priežasties su tam tikromis išimtimis, kurios bus nagrinėjamos šiame darbe, darbo byloms iš esmės yra taikomos civilinio proceso taisyklės. Darbo ginčams su užsienio elementu taikomos tarptautinės dvišalės sutartys, Europos Sąjungos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 (Briuselis I) (toliau – Reglamentas Briuselis I) ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso LIX skyrius, reglamentuojantis tarptautinio civilinio proceso teisingumo klausimus. Būtent šie teisės aktai buvo nagrinėjami šiame darbe.

¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 22 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

Tobulų teisės normų nustatant darbo bylą, ypač su užsienio elementu, teisingumą, taip pat ir teisingumo kriterijų nėra. Tai parodo ir nuolat priimami nauji teisės aktai, pasirašomos tarptautinės sutartys. Todėl nagrinėjant baigiamojo darbo metu naudojamą literatūrą bei teismų praktiką, aprašoma teismų kompetencija, kokiais būdais, specialiomis taisyklėmis ir kokiais kriterijais remiantis darbo bylos yra paskirstomos - nustatomi joms kompetentingi teismai tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu aspektu.

Darbo **tikslas**: išsiaiškinti kokia yra darbo ginčų byla, kylančių iš individualių darbo sutarčių, teisingumo tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu aspektu, esmė.

Pasiekti iškeltam tikslui, keliami tokie pagrindiniai **uždaviniai**:

- susipažinti su teisingumo sąvoka, jo rūšimis ir jas aptarti;
- išsiaiškinti, kada darbo byla yra laikoma turinti užsienio elementą;
- išanalizuoti darbo bylą teisingumą nacionaliniu aspektu, t.y. nustatyti darbo bylą priskirtinumą teismams bei teisingumą konkrečiam teismui, priklausomai nuo darbo ginčo dalyko ir šalių;
- išanalizuoti darbo bylą teisingumą tarptautiniu aspektu, t.y. nustatyti kaip darbo bylą teisingumo nustatymas skiriasi priklausomai nuo ginčo šalių pilietybės, gyvenamosios ar dirbamo darbo vietos;
- išanalizuoti bylą dėl žalos, atsiradusios iš darbo santykių, teisingumą tiek Lietuvos vidaus teisėje, tiek ir esant byloje užsienio elementui.

Darbe taikomi **metodai**: Lietuvos Respublikos, Europos sąjungos bei tarptautinių teisės aktų, specialiosios literatūros bei teismų praktikos lyginamoji apžvalga ir analizė bei sisteminis teisės aiškinimo metodas.

1. TEISMINGUMO SAMPRATA

1. 1. Teisingumo sąvoka ir šaltiniai

Teisingumo sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentare, t.y. „teisingumas - tai teismams priskirtinų bylų paskirstymas bendrosios kompetencijos teismų sistemos viduje (apylinkės ar apygardos) ir bendrosios kompetencijos teismų sistemos grandies konkrečiam (apylinkės, apygardos) teismui, taip pat teismo, vykdančio tam tikrą funkciją, nesusijusią su bylos nagrinėjimu pirmosios instancijos teisme, tai yra konkretaus teismo instancinėje teismų sistemoje (apeliacinės instancijos teismo ar kasacinio teismo), arba teismo, vykdančio tam tikrą specialią funkciją (pripažįstančio ir leidžiančio vykdyti užsienio teismų (arbitražų) sprendimus), nustatymas”³.

Taigi, teisingumas – žinybingų bylų paskirstymas teismams. Taisyklių sistema, reguliuojanti bylų paskirstymo teismams tvarką, vadinama teisingumo institutu. Teisingumas, atiboja konkretaus teismo jurisdikcinę kompetenciją nuo kitų teismų, t.y. paskirsto teismų kompetenciją sistemos viduje.

Teisingumas gali būti nacionalinis, t.y. kuris apibrėžia vienos valstybės teismų kompetenciją sprendžiant bylas, neturinčias užsienio elemento, ir tarptautinis, t.y. kuris apibrėžia teismo kompetenciją nagrinėti civilines bylas, susijusias su užsienio elementu, ir priimti jose sprendimus⁴. Terminas tarptautinis teisingumas akcentuoja, kad teisingumas nustatomas byloms, turinčioms užsienio elementą. Terminas nacionalinis teisingumas pabrėžia, kada byla priskirtina nacionaliniams teismams.

Apžvelgiant nacionalinio teisingumo reglamentavimą ir taikymą, Lietuvoje, kaip ir kiekvienoje valstybėje, veikia tam tikra teismų sistema. Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁵ 111 straipsnis nurodo, kad Lietuvos teismų sistemą sudaro Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai.

Siekiant nustatyti bet kurios bylos teisingumą, reikia išsiaiškinti tris dalykus:

- teismų sistemos ir teismo rūšį (bendras ar specializuotas teismas);
- konkretų tos pačios grandies teismą;

³ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 25 str. ISBN 9955616040.

⁴ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 9. ISBN 978-9955-30-008-3.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

- teismą, vykdančią tam tikrą funkciją, nesusijusią su bylos nagrinėjimu pirmoje instancijoje, t.y. konkretų teismą instancijų sistemoje⁶.

Siekiant sužinoti, koks teismas kompetentingas nagrinėti konkrečią bylą, pirmiausia reikia nustatyti, kurios teismų grandies - apylinkės ar apygardos – teismas turi nagrinėti bylą kaip pirmos instancijos teismas, kadangi remiantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo⁷ 15 ir 19 straipsniais, nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nei Apeliacinis Teismas bylą kaip pirmoji instancija nenagrinėja. Lietuvos apeliacinis ir Lietuvos Aukščiausiasis teismai bylą kaip pirmosios instancijos teismai nenagrinėja, nors tam tikrą apeliacinės instancijos teismui nebūdingą funkciją atlieka Lietuvos apeliacinis teismas – jis nagrinėja prašymus dėl užsienio valstybių teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, skundus dėl nacionalinių arbitražų teismų sprendimo.

Nustačius bendrosios kompetencijos teismų sistemos grandį, iš kelių tos grandies teismų reikia išrinkti konkretų teismą, kompetentingą nagrinėti konkrečią bylą⁸. Taigi, išsiaiškinus, kad bylą kaip pirmosios instancijos teismas turi nagrinėti apylinkės teismas, reikia nustatyti, kuris konkretus apylinkės teismas turi šitai daryti. Paaškęjus, kad bylą kaip pirmosios instancijos teismas turi nagrinėti apygardos teismas, reikia nustatyti, koks konkretus apygardos teismas turi tokia teisę⁹.

Esant instancinei teismų sistemai, byla gali būti nagrinėjama ne tik pirmosios instancijos teisme – galima ir apeliacinė ar kasacinė jos nagrinėjimo forma. Pavyzdžiui, išnagrinėjus bylą pirmosios instancijos teisme, dar neįsiteisėjęs sprendimas gali būti skundžiamas apeliacine tvarka. Tada, reikia nuspręsti, koks teismas turi nagrinėti bylą apeliacine tvarka¹⁰. Nustatyti kasacinės instancijos teismą nesunku – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinis teismas Lietuvoje. Nustačius, kad ginčas priskirtinas teismui, konkretus teismas išrenkamas pagal specialiąsias taisykles, sudarančias teisingumo institutą¹¹. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse yra numatyta bendrojo pobūdžio taisyklė, kurios esmė tokia: ieškiniai teismuose nagrinėjami pagal atsakovo gyvenamąją vietą arba buveinę (Lietuvos

⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 237. ISBN 9986567920.

⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.

⁸ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 25 str. ISBN 9955616040.

⁹ Ten pat.

¹⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 237. ISBN 9986567920.

¹¹ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 25 str. ISBN 9955616040.

Respublikos civilinio proceso kodekso 29 straipsnis). Laikantis šios taisyklės nagrinėjama dauguma bylų.

Kita vertus, įstatyme numatyta galimybė tam tikrais atvejais bylos šalims susitarti, koks teismas galėtų nagrinėti jų ginčą¹². Tačiau bylos šalys negali pakeisti išimtinio (ginčai dėl nekilnojamojo daikto paprastai nagrinėjami to daikto buvimo vietos teisme) ir rūšinio (kai byla jau įstatymu priskirta atitinkamos rūšies teismui: civiliniam, administraciniam, apylinkės ar apygardos teismui) teisingumo. Tam tikrais atvejais įstatymas suteikia galimybę ieškovui pačiam pasirinkti, į kokią teismą jam kreiptis. Tokie atvejai yra išvardinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 30 straipsnyje.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 22 str. nurodo, kad darbo bylos yra nagrinėjamos civilinio proceso tvarka, siekiant nustatyti darbo bylų teisingumą, turi būti išanalizuotos bendrosios civilinio proceso teisingumo taisyklės, teisingumo nustatymo kriterijus, teisingumo rūšis, bei būdingos darbo byloms teisingumo taisyklės.

Taigi, civilinės bylos teisingumas konkrečiam teismui yra tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlyga. Jeigu byla teismui neteisinga, teisėjas turi atsisakyti priimti pareiškimą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu. Kai iškėlus bylą nustatoma, kad pareiškimas priimtas pažeidžiant teisingumo taisykles, teismas privalo perduoti bylą atsižvelgdamas į teisingumą, t.y. teismui, kuriam ji teisinga¹³. Teismo, kuris išnagrinėja bylą pažeisdamas rūšinio ar išimtinio teritorinio teisingumo taisykles, sprendimas privalo būti besąlygiškai naikinamas apeliacine tvarka¹⁴. Todėl labai svarbu žinoti teisingumo rūšis ir suvokti kaip kiekviena jų įtakojo ginčo sprendimo eigą.

Pastaraisiais metais daugėjant darbo bylų su užsienio elementu, vis daugiau teisėjų susiduria su tarptautinio teisingumo nustatymo problema. Tarptautinis teisingumas apibrėžiamas kaip skirtingų valstybių teismų teisingumo apribojimas. Tarptautinio teisingumo taisyklės nustato, kurios valstybės teismai kompetentingi nagrinėti bylą, ir visiškai nesigilina į teismų kompetenciją valstybės viduje, t.y. kuris konkrečiai teismas bus kompetentingas spręsti bylą.

Tobulų teisės normų nustatant darbo bylų, ypač su užsienio elementu, teisingumą, taip pat ir teisingumo kriterijų nėra. Tai parodo ir nuolat priimami nauji teisės aktai, pasirašomos tarptautinės sutartys. Tarptautinis teisingumas nėra taip aiškiai

¹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 32 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 34 str 2 d.4 p. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁴ 2000 m. gegužės 1 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Ramūnas Kvedaravičius v. UAB „Dega“*, Nr. 3K-3-380/2000, kat.2.

reglamentuotas, kadangi klausimų, susijusių su skirtingų valstybių teisės sistemų kolizija, sprendimą reglamentuoja tarptautinė privatinė teisė. Lietuvoje tarptautinė privatinė teisė nėra kodifikuota specialiaje teisės šaltinyje. Tarptautinį teisingumą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, taip pat nustatant teisingumą teismai gali remtis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, tarptautinėmis sutartimis. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą teisingumo nustatymo šaltiniais tampa ir Europos Sąjungos reglamentai. Tačiau vieningų teisingumo kriterijų vis tiek nėra nustatyta. Sunkumai priimant visuotinę Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose, kurioje būtų numatyti visiems priimtini teisingumo kriterijai, rodo, kad tokių visoms valstybėms priimtinių kriterijų tarptautinio teisingumo nustatymui nėra. Šiuo metu teisės aktuose įtvirtintos tarptautinio teisingumo nustatymo taisyklės taip pat nėra tobulos, todėl labai svarbu nustatant teisingumą bylose su užsienio elementu nepažeisti teisingumo, protingumo, sąžiningumo, teisinio tikrumo principų, atsižvelgti į abiejų ginčo šalių interesus ir nustatyti teismo kompetenciją taip, kad nebūtų pažeistos asmenų teisės.

1.2. Civilinių bylų teisingumo rūšys.

1. 2. 1. Rūšinis teisingumas

Rūšinis teisingumas reiškia tam tikros kategorijos bylų priskyrimą konkrečiai teismų sistemos grandžiai. Rūšinio teisingumo nustatymo kriterijus paprastai yra ginčo dalykas (pobūdis). Todėl rūšinis teisingumas dar yra vadinamas dalykiniu teisingumu. Be ginčo dalyko, galimi ir kiti rūšinio teisingumo nustatymo kriterijai, pavyzdžiui, ginčo subjektų teisinės padėties ypatumai, ginčo suma ir t.t. Rūšinį teisingumą nustatančios normos yra imperatyvios, todėl šalys savo susitarimu negali keisti rūšinio teisingumo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 32 straipsnio 2 dalis)¹⁵.

Visas civilines bei darbo bylas Lietuvoje pirmąją instanciją nagrinėja apylinkės teismai, išskyrus bylas, nurodytas Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 27 (civilinės bylos, teisingos apygardos teismams), 28 (civilinės bylos,

¹⁵ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 238. ISBN 9955616121.

teisingos apygardos teismams) straipsniuose¹⁶. Tai bendroji rūšinio teisingumo taisyklė, kad visas bylas kaip pirmosios instancijos teismai nagrinėja apylinkės teismai, jeigu įstatyme nenurodyta kitaip. Esminiai civilinių bylų rūšinio teisingumo kriterijai yra¹⁷:

- ginčo dalykas (pobūdis). Tai yra pagrindinis kriterijus (ieškiniai dėl įmonių bankroto ar restruktūrizavimo, dėl priverstinio akcijų pardavimo ar juridinio asmens veiklos tyrimo, civilinių viešo konkurso teisinių santykių ir panašiai pareiškiama apygardos teismui), todėl rūšinis teisingumas dar vadinamas dalykiniu;
- ginčo subjektų teisinė padėtis (ginčo šalys). Jeigu viena iš šalių yra užsienio valstybė, byla teisinga apygardos teismui;
- ginčo suma. Bylas, kur turtinio ginčo suma viršija šimtą tūkstančių litų, nagrinėja apygardos teismas.

Jeigu byloje vienas iš pareikštų reikalavimų yra susijęs su individualaus pobūdžio administraciniu teisės aktu, kurio teisėtumas ginčijamas šioje byloje, tai bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas bylą, joje išsprendžia ir tokio akto teisėtumo klausimą¹⁸. Šiame straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, kad bendrosios kompetencijos teismų kompetencija yra platesnė už administracinių teismų kompetenciją (kai ginčas nėra grynai administracinis) ir turi apimti atvejus, kai vienas iš byloje pareikštų reikalavimų yra susijęs su individualaus pobūdžio administraciniu teisės aktu, kurio teisėtumas ginčijamas civilinėje byloje. Tokiais atvejais bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas bylą civilinio proceso tvarka, išsprendžia ir administracinio akto teisėtumo klausimą¹⁹.

Ši teisingumo rūšis padeda išspręsti du uždavinius:

- nustatoma teismo rūšis, t.y. sužinoma, koks - bendrasis ar specializuotas - teismas turi nagrinėti bylą;
- nustatoma teismų sistemos grandis, kurios teismas nagrinės bylą kaip pirmoji instancija.

Remiantis rūšiniu teisingumu atribojama bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų kompetencija. Administracinių teismų ir bendrosios kompetencijos teismų kompetencija atribojama pagal ginčo dėl teisės pobūdį:

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 26 str. 1d. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁷ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 26 str. ISBN 9955616040.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 26 str. 2 d. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁹ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 26 str. ISBN 9955616040.

administraciniai teismai sprendžia ginčus, kylančius iš viešosios teisės (administracinės, konstitucinės, mokesčių ir pan.) reglamentuojamų santykių, o bendrosios kompetencijos teismai sprendžia ginčus, kylančius iš privatinės teisės reglamentuojamų santykių. Lietuvos Respublikos įstatymuose gan aiškiai yra atskirtas darbo ginčų ir tarnybinių ginčų rūšinis teisingumas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 22 straipsnis numato, kad pagal šio kodekso nustatyta tvarka, t.y. bendrosios kompetencijos teismuose, yra nagrinėjamos darbo bylos. Tuo tarpu, tarnybiniai ginčai, kylantys viešojo valdymo srityje, remiantis Administracinių bylų teisenos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 5 punktu, nagrinėjami administraciniuose teismuose²⁰.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas taip pat numato, kad jeigu viename ieškinyje sujungiami keli reikalavimai, vieni iš kurių priklauso apygardos teismo kompetencijai, o kiti - apylinkės teismo kompetencijai, visi reikalavimai nagrinėtini apygardos teisme²¹.

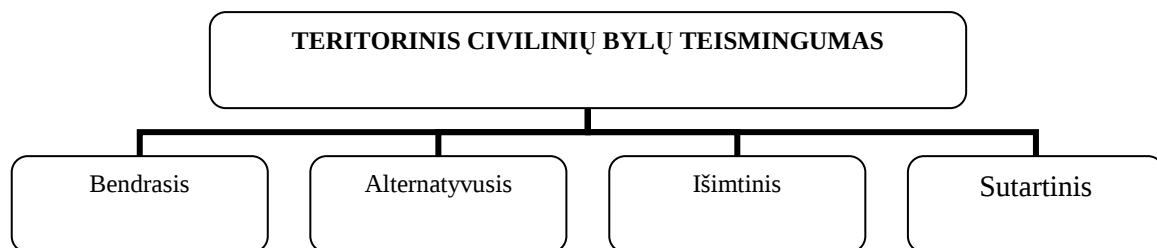
1. 2. 2. Teritorinis teisingumas

Remiantis teritoriniu teisingumu kompetencija paskirstoma tos pačios grandies, pvz., apygardos teismams. Teritorinis teisingumas nustatomas iškeliant civilinę bylą, todėl teismas privalo nagrinėti bylą toliau, nors ją iškėlus teritorinis teisingumas pasikeistų, pvz., iškėlus bylą atsakovas pakeitė gyvenamąją vietą. Teritorinis teisingumas nustatomas pagal tam tikrus kriterijus, kurie nėra susiję su bylos rūšimi, pvz., atsakovo gyvenamąją vietą, daikto buvimo vietą ir panašiai. Teritorinis teisingumas skirstomas į: bendrąjį teisingumą; alternatyvųjį teisingumą; išimtinį teisingumą; sutartinį teisingumą; kelių tarpusavyje susijusių bylų teisingumą²².

²⁰ Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios Nr. 85-2566, 2000.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 33 str 4 d.. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

²² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 245. ISBN 9955616121.

Bendrojo teritorinio teismo taisyklė reiškia, kad ieškinys pareiškiamas pagal atsakovo gyvenamąją vietą, jeigu atsakovas yra juridinis asmuo – pagal juridinio asmens buveinę, o jeigu – valstybė ar savivaldybė, tai pagal valstybei ar savivaldybei atstovaujančios institucijos (įstaigos) buveinę²³.

Civilinės bylos teismo priklauso nuo fizinio asmens gyvenamosios vietos. Asmens gyvenamoji vieta laikoma ta, kurioje jis dažniausiai gyvena. Nustačius jo gyvenamąją vietą kartu tampa žinoma ir procesinių dokumentų įteikimo vieta²⁴. Asmens, kuris gyvena keliuose vietose, pagrindinė gyvenamąja pripažinta vieta, su kuria jis yra labiausiai susijęs (galbūt yra jo turtas, darbo vieta, arba kur ilgiausiai gyvena). Būtina atkreipti dėmesį, jeigu asmuo visai nėra deklaravęs gyvenamosios vietos, reikia atsižvelgti į jo turimo nekilnojamojo turto buvimą vietą. Nustatant asmens, kuris turi kelias gyvenamąsias vietas skirtingose valstybėse, nuolatinę gyvenamąją vietą, atsižvelgiama į tai, kur yra jo pagrindinė gyvenamoji vieta. Šiuo atveju, nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymas turės įtakos civilinės bylos su tarptautiniu elementu teismumui.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 32 straipsnis numato, kad šalys savo susitarimu gali pakeisti bendrąjį teritorinį teismumą.

Esant *alternatyviam teritoriniam teismumui* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas nurodo galimybę nagrinėti bylą dviejuose ar daugiau tos pačios grandies teismų. Šiuo atveju, konkretų teismą pasirenka ieškovas²⁵. Kreipęsis į vieną iš kelių galimų teismų, ieškovas praranda teisę su tapačiu ieškiniu kreiptis į kitą teismą. Alternatyvusis teritorinis teismo nustatomas tokioms byloms, kur ginami ypač

²³ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 26 str. ISBN 9955616040.

²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 122 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 30 str. 12 d. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

reikšmingi ieškovo teisės ir interesai, kaip pvz., išlaikymo lengvata, suteikiant jam galimybę pasirinkti tokį teismą, į kurį jam būtų patogiau kreiptis²⁶.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 30 straipsnyje nustatytas toks alternatyvusis teritorinis teisingumas²⁷:

- ieškinys atsakovui, kurio gyvenamoji vieta nežinoma, gali būti pareiškiamas pagal jo turto buvimo vietą arba pagal paskutinę žinomą jo gyvenamąją vietą;
- ieškinys atsakovui, neturinčiam Lietuvos Respublikoje gyvenamosios vietos, gali būti pareiškiamas pagal jo turto buvimo vietą arba pagal paskutinę žinomą jo gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje;
- ieškinys, susijęs su juridinio asmens filialo veikla, gali būti pareiškiamas taip pat pagal filialo buveinę;
- ieškinys dėl išlaikymo priteisimo ir dėl tėvystės nustatymo gali būti pareiškiamas taip pat pagal ieškovo gyvenamąją vietą;
- ieškinys dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojant fizinio asmens sveikatą, taip pat atimant gyvybę, gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją vietą arba žalos padarymo vietą;
- ieškinys dėl žalos, padarytos asmenų turtui, gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją vietą (buveinę) arba žalos padarymo vietą;
- ieškinys dėl žalos, atsiradusios dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, neteisėtos administracinės nuobaudos - arešto - paskyrimo, taip pat dėl žalos, atsiradusios dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų nagrinėjant civilinę bylą, gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją vietą;
- ieškinys dėl atlyginimo nuostolių, atsiradusių laivams susidūrus, ir dėl atlyginimo išieškojimo už pagalbos suteikimą bei gelbėjimą jūroje, taip pat visais kitais atvejais, kai ginčas kyla dėl vežimo jūra

²⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 246. ISBN 9955616121.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 30 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

teisinių santykių, gali būti pareiškiamas ir pagal atsakovo laivo buvimo vietą arba laivo įregistravimo uostą;

- ieškinys dėl sutarčių, kuriose nurodyta įvykdymo vieta, gali būti pareiškiamas taip pat pagal sutarties įvykdymo vietą;
- ieškinys, susijęs su globėjo, rūpintojo ar turto administratoriaus pareigų ėjimu, gali būti pareiškiamas taip pat pagal globėjo, rūpintojo gyvenamąją vietą arba turto administratoriaus gyvenamąją ar buveinės vietą;
- ieškinys dėl vartojimo sutarčių taip pat gali būti pareiškiamas pagal vartotojo gyvenamąją vietą;
- teisė pasirinkti vieną iš kelių teismų, kuriems byla teisinga, priklauso ieškovui.

Alternatyviojo teritorinio teisingumo atveju šalys taip pat gali savo susitarimu pasirinkti teismą, kuris nagrinės bylą²⁸. Esant imperatyvioms išimtinio teritorinio teisingumo taisyklėms, ginčo šalys neturi teisės rinktis, į kurį teismą kreiptis. Jos privalo kreiptis į tą teismą, kuriam byla yra teisinga pagal išimtinio teisingumo taisykles. Tačiau išimtinis teritorinis teisingumas gali būti pakeistas išimtiniais atvejais, numatytais Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 35 straipsnyje.

Alternatyvusis teisingumas nustatomas bylose, kuriose ypač reikšmingos ieškovo teisė bei interesai, todėl ieškovui taikomos lengvatos, kad jam būtų patogiau įgyvendinti teisę kreiptis į teisminės gynybos.

Išimtinio teritorinio teisingumo atveju įstatymas įsakmiai įvardija teismą, turintį nagrinėti bylą. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 31 straipsnį ieškiniai dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą, dėl naudojimosi nekilnojamuoju daiktu, išskyrus pareiškimus dėl sutuoktinių turto padalijimo santuokos nutraukimo bylose, dėl arešto nekilnojamajam daiktui panaikinimo pareiškiama nekilnojamojo daikto ar pagrindinės jo dalies buvimo vietos teismui. Palikėjo kreditorių ieškiniai prieš įpėdiniams priimant palikimą pareiškiama palikimo ar pagrindinės jo dalies buvimo vietos teismui²⁹.

Esant imperatyvioms išimtinio teritorinio teisingumo taisyklėms, ginčo šalys neturi teisės rinktis, į kurį teismą kreiptis, - jos privalo kreiptis į tą teismą, kuriam byla yra teisinga pagal išimtinio teisingumo taisykles. Tačiau išimtinis teritorinis

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 32 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

²⁹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 248. ISBN 9955616121.

teisingumas gali būti pakeistas išimtiniais atvejais, numatytais Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 35 straipsnyje.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 31 straipsnio 3 dalis nustato vienintelį atvejį, kuomet gali būti keičiamas išimtinis teisingumas, o būtent kai išimtiniais atvejais byla perduodama iš teismo, kuriam ji teisinga, kitam teismui.

Sutartinio teritorinio teisingumo atveju teismą, nagrinėsiantį bylą, pasirenka ginčo šalys tarpusavio susitarimu. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 32 straipsnis įtvirtina imperatyvią taisyklę, kad šalys tarpusavio susitarimu negali pakeisti rūšinio ir išimtinio teisingumo, jų susitarimu gali būti keičiamas tik bendrasis teritorinis teisingumas ir teisingumas ieškovo pasirinkimu (alternatyvusis). Šalių susitarimas dėl teritorinio teisingumo turi būti sudarytas raštu ir pateiktas kartu su ieškinio pareiškimu. Šalys bylos teisingumo gali nustatyti ir nesudarydamos atskiro susitarimo, o aptardamos šį klausimą sudaromoje sutartyje, pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo, nuomos ir kitoje. Šalys gali susitarti, kad jų bylą nagrinės konkretus teismas (toks susitarimas vadinamas prorogaciniu), arba numatyti, jog kai kurie teismai, kuriems byla teisinga, jos negalės nagrinėti³⁰.

Nustatant kelių tarpusavyje susijusių bylų teisingumą, dažniausiai kurios vienos bylos teisingumas lemia kitų bylų teisingumą. Jeigu ieškinyje keliems atsakovams, gyvenantiems ar esantiems ne toje pačioje vietoje, pareiškiamas pagal vieno iš atsakovų gyvenamąją vietą ar buveinę ieškovo pasirinkimu; priešinis ieškinyje, nesvarbu, kam jis teisingas, pareiškiamas tame teisme, kur nagrinėjamas pradinis ieškinyje, tačiau jeigu priešinio ieškinio pareiškimas keičia rūšinį bylos teisingumą, byla turi būti perduota nagrinėti pagal rūšinį teisingumą; jeigu vienas iš ieškovų reikalavimų teisingas apygardos teismui, ieškinyje turi būti nagrinėjamas apygardos teisme; jeigu vienas iš ieškovų reikalavimų turi būti pareiškiamas pagal išimtinio teisingumo taisyklę, tai ieškinyje pareiškiamas pagal išimtinio teisingumo taisyklę; trečiasis asmuo, turintis savarankiškų reikalavimų, ieškinį pareiškia teisme, kuriame nagrinėjama ieškovo ir atsakovo byla³¹.

³⁰ VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, 32 str. ISBN 9955616040.

³¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 33 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.LR CPK 33 str.

1. 2. 3. Bylos su užsienio elementu, jų teritorinis teisingumas bei jo rūšys

Byla laikoma turinti užsienio elementą, kai yra bent vienas iš šių atvejų:

- viena iš ginčo šalių ar kitas byloje dalyvaujantis asmuo gyvena ar turi buveinę užsienyje;
- užsienio valstybėje yra šalių ginčo objektas, pavyzdžiui, nekilnojamas turtas;
- teismo pranešimai ar šaukimai turi būti įteikti užsienio valstybėje esančiam asmeniui;
- užsienio valstybėje yra įrodymai, reikalingi nagrinėjamai bylai;
- būtina surinkti informaciją apie taikytiną užsienio teisę ar gauti kitokią teisinę pagalbą;
- teismo sprendimas, kurį prašoma vykdyti, priimtas užsienio valstybės teismo³².

Nustatyto teisingumą svarbu dėl to, kad reikia nustatyti kurios konkrečios valstybės teismui priklauso teisingumas ir kokios civilinio proceso taisyklės bus taikomos, pagal kurias bus nagrinėjama byla. Šią nuostatą lemia visuotiniai pasaulyje pripažinti *lex fori* principas, reiškiantis, kad civilinės bylos nagrinėjimo tvarką nustato civilinio proceso įstatymai tos valstybės, kurios teismas nagrinėja bylą. Teismas gali taikyti kitos valstybės materialiosios teisės normas, tačiau visi proceso klausimai turi būti sprendžiami pagal nacionalinę civilinio proceso teisę.

Bylų su užsienio elementu, teisingumo nustatymo taisyklės reglamentuoja tiek nacionalinio teisingumo taisyklės, tiek ir tarptautinio teisingumo taisyklės. Nacionalinio teisingumo taisyklės apima tik savo valstybės jurisdikciją, t.y. jos nenurodo kuris teismas turėtų nagrinėti bylą. Tuo tarpu tarptautinio teisingumo taisyklės nustato, kurios valstybės teismai kompetentingi nagrinėti bylą, ir visiškai nesigilina į teismų kompetenciją valstybės viduje, t.y. kuris konkrečiai teismas bus kompetentingas spręsti bylą³³. Kai civilinė byla yra susijusi su užsienio elementu, susiduria kelių valstybių proceso teisės ir daugelį civilinio proceso teisės reglamentuojamų klausimų reikia spręsti kitaip, nei įprasta³⁴.

³² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 234. ISBN 9955616121.

³³ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 78. ISBN 978-9955-30-008-3.

³⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 67. ISBN 9986567920.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas reglamentuoja atskirai tarptautinį teisingumą ir nacionalinį teisingumą. Teismui susidūrus su byla, turinčia užsienio elementą, kyla dilema, kuriomis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normomis vadovautis. Esant normų konkurencijai pirmenybė suteikiama specialiosioms teisės normoms. Todėl nacionalinį teisingumą reglamentuojančios teisės normos bus laikomos specialiosiomis, palyginti su teisingumo taisyklėmis, reglamentuojančiomis bylų paskirstymą Lietuvos teismams.

Atsižvelgiant į teisės principus, istorinę bei lyginamąją teisės aktų analizę, galima daryti išvadą, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas susijusioje su užsienio elementu byloje teisingumą reikia nustatyti ne Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso IV skyriaus „Teisingumas“ nustatytais vidaus teisingumo kriterijais, bet Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso LIX skyriuje „Teisingumas ir normų taikymas“ įvertintais nacionalinio teisingumo kriterijais³⁵. Nustatant teisingumą turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnyje numatytais pagrindais: turto buvimo vieta, prievolės įvykdymo vieta, atsakovo buvimo vieta.

Tačiau sprendžiant teisingumo klausimą analogiškose bylose taip pat reikia atsižvelgti ar nėra sudarytos tarptautinės sutarties tarp valstybių, su kuriomis susijusi byla. Teismas, sprenddamas ar byla su tarptautiniu elementu teisinga Lietuvos Respublikos teismams, turi apsvarstyti, ar priimtas byloje sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėje. Jei tarptautinės sutarties su valstybe nėra, sprendimas gali likti neįvykdytas³⁶. Tokiu atveju, byla gali būti perduota spręsti kitos valstybės teismui.

Kiekviena suvereni valstybė gali pati nustatyti savo teisminių institucijų kompetenciją, tačiau ši tvarka neturi pažeisti asmens teisės kreiptis į teismą ir negali spręsti kitos valstybės teismų kompetencijos. Šias ribas nustato ir tarptautinė viešojo teisė, t.y. egzistuoja tam tikri principai, kurių valstybė, nustatydamą savo institucijų kompetenciją, negali nepaisyti.

Bylų, turinčių užsienio elementą, teisingumo nustatymo kriterijai labai įvairūs. Tarptautiniai teisės aktai ir teisės mokslo doktrina skiria tokias bylų, turinčių užsienio elementą, teisingumo rūšis:

- bendrasis teisingumas,
- specialusis (alternatyvusis) teisingumas,
- sutartinis teisingumas,

³⁵ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p.82. ISBN 978-9955-30-008-3.

³⁶ Ten pat, p. 35.

- apsauginis teismingumas,
- išimtinis teismingumas.

Bendrasis teismingumas numato tam tikrus teismingumo nustatymo kriterijus, kuriais remdamasis ieškovas visada gali kreiptis į teismą. Tam tikrais atvejais teisės aktai gali numatyti galimybę kreiptis į teismą ne tik pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Tai vadinamas *alternatyvusis teismingumas*. Jis gali būti nustatomas byloms, kuriose ginamos ypač reikšmingos ieškovo teisės bei interesai, ir ieškovui taikoma lengvata – jam suteikiama galimybė pasirinkti, į kurią teismą patogiau kreiptis. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnį Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijai priskiriama byla, jeigu:

- atsakovas ieškinio įteikimo metu yra Lietuvoje arba turi joje nuolatinę gyvenamąją vietą arba gyvena; ši sąlyga apima atsakovo nuolatinę gyvenamąją vietą, gyvenamąją vietą, atsakovo buvimo vietą, juridinių asmenų buvimo vietą;
- atsakovas Lietuvoje turi turto arba jam priklauso turtinės teisės;
- ginčo dalykas yra Lietuvoje esantis daiktas, Lietuvoje esantis palikimas arba prievolė, kuri atsirado arba turi būti įvykdyta Lietuvoje.

Visi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso tarptautinio teismingumo nustatymo kriterijai taip pat yra lygūs, nė vienam nesuteikiamas pirmumas, taigi, galima būtų teigti, kad Lietuvoje neskiriamas bendrasis teismingumas tarptautiniame civiliniame procese³⁷.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnio 2 dalį nustatyta, kad šalys gali raštu susitarti turtinius ginčus spręsti Lietuvos Respublikos teismuose. *Tai sutartinis teismingumas*. Toks susitarimas negalimas dėl bylų, kurioms numatoma išimtinė Lietuvos Respublikos teismų kompetencija. Bylose, turinčiose užsienio elementą, šalims leidžiama pasirinkti Lietuvos teismus tik turtiniams ginčams spręsti. Vadinasi, kito pobūdžio ginčiuose susitarimas dėl teismingumo negalimas. Susitarti, kad ginčai bus nagrinėjami ne Lietuvos teismuose, leidžiama tik ūkinės komercinės veiklos subjektams, pvz., jei darbuotojas su darbdaviu nesusitartų dėl teismingumo³⁸. Šalys nėra visiškai laisvos pasirinkti ginčų nagrinėjimo instituciją. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000-12-21 nutarime Nr. 28 „Dėl Lietuvos

³⁷ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 78. ISBN 978-9955-30-008-3.

³⁸ Ten pat, p. 135.

Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“ teismams išaiškinta, kad šalys gali pasirinkti teismus tik tokios valstybės, su kuria byla turi tam tikrą ryšį. Teismai turi teisę atsisakyti bylos, jei tas ryšys per silpnas.

Įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti tam tikrą silpnesniąją visuomenės grandį, teisės aktuose yra įtvirtinęs *apsauginį teisingumą*. Apsauginiu teisingumas vadinamas todėl, kad suteikia vienai šaliai daugiau teisių. Apsauginio teisingumo elementai numatyti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 788 straipsnyje. Teisiniams santykiams, papuolantiems į apsauginio teisingumo sritį, t.y. ir darbo byloms, negali būti taikomas sutartinis teisingumas.

Valstybės suvereniteto principas suteikia valstybei teisę numatyti išimtinį teisingumą tam tikrų kategorijų byloms, todėl daugelyje teisės sistemų yra įtvirtinta išimtinio teisingumo rūšis. Išimtinis teisingumas reiškia tai, kad egzistuoja įstatymo imperatyviai įvardintas teismas, kuris turi nagrinėti bylą³⁹. Tarptautiniame civiliniame procese išimtinį teisingumą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 786 straipsnį išimtinai tik Lietuvos Respublikos teismai nagrinėja bylas dėl daiktinių teisių santykių, susijusių su Lietuvoje esančiu nekilnojamuoju daiktu.

1. 2. 4. Funkcinis teisingumas

Remiantis funkciniu teisingumu paskirstoma teismų kompetencija instancijų sistemoje, t.y. nustatoma, koks teismas turi teisę nagrinėti bylas kaip pirmoji, apeliacinė ir kasacinė instancija. Taip pat nustatoma teismo kompetencija, nesusijusi su jurisdikcine veikla ar susijusi su ja tik iš dalies, pvz., teismų teisė pripažinti užsienio arbitražo sprendimus⁴⁰. Pažymėtina, kad kiekvienas teismas savo funkcinę kompetenciją privalo patikrinti.

Remiantis funkciniu teisingumu paskirstoma teismų kompetencija instancijų sistemoje, t.y. nustatoma, koks teismas turi teisę nagrinėti bylas kaip pirmoji, apeliacinė ir kasacinė instancija. Taip pat nustatoma teismo kompetencija, nesusijusi su jurisdikcine veikla ar susijusi su ja tik iš dalies, pavyzdžiui, teismų teisė pripažinti užsienio arbitražo sprendimus.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 15 ir 19 straipsniuose nurodoma, kad civilines bylas kaip pirmoji instancija turi teisę nagrinėti tik apylinkių ir apygardų teismai.

³⁹ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 153. ISBN 978-9955-30-008-3.

⁴⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 249. ISBN 9955616121.

Kaip apeliacinė instancija civilines bylas nagrinėja apygardų teismai ir Lietuvos apeliacinis teismas. Apygardų teismai yra apylinkių teismų sprendimų ir nutarčių apeliacinė instancija (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 19 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 301 straipsnis). Lietuvos apeliacinis teismas yra apeliacinė instancija bylų, kurias išnagrinėjo apygardų teismai kaip pirmoji instancija (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 21 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 301 straipsnis).

Kasacinė tvarka bylas turi teisę nagrinėti tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 22 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 340 straipsnis).

Apeliacinis teismas taip pat nagrinėja skundus dėl arbitražo sprendimų, priimtų pažeidžiant pagrindinius proceso principus, ir užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 21 straipsnis, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo⁴¹ 39 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 809 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, be kasacinės funkcijos, atlieka ir vienodos teismų praktikos aiškinant ir taikant teisę formavimo funkciją (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4 straipsnis).

Daugumoje užsienio valstybių teisingumo taisyklių laikymąsi teismas kontroliuoja ex officio. Tačiau kai kuriose iš jų teismas ex officio bylos teisingumo netikrina, o įrodyti, kad byla teismui teisinga arba, atvirkščiai – jam neteisinga, privalo šalys⁴².

⁴¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961,.

⁴² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 238. ISBN 9955616121.

2. DARBO BYLŲ TEISINGUMAS NACIONALINIŲ ASPEKTU

Ginčams, kylantiems iš individualių darbo santykių, spręsti nacionalinėje teisėje taikomos Lietuvos Respublikos darbo kodekso ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos.

Nustatant bet kurios darbo bylos teisingumą, reikia išsiaiškinti:

- remiantis bylų priskirtinumo taisyklėmis – ar byla priskirtina teismui, ar kitai ikiteisminei institucijai;
- remiantis bylų priskirtinumo taisyklėmis – teismų, kuriems priskirtina byla, grupę bendrojoje teismų sistemoje ir nagrinėtinos bylos proceso forma: ar byla turi nagrinėti bendrosios kompetencijos teismas, ar administracinis teismas;
- remiantis teisingumo taisyklėmis – teismų grandį bendrosios kompetencijos teismų sistemoje, t.y. kokios grandies teismas byla nagrinės kaip pirmoji instancija;
- remiantis teisingumo taisyklėmis – konkretų tos pačios grandies teismą, kuris nagrinės byla pirmąją instanciją⁴³.

Darbo ginčiuose darbuotojas pripažįstamas silpnesniąja darbo teisinių santykių šalimi. Būtent dėl šios priežasties svarbu maksimaliai apginti pažeistas darbuotojo teises. Šią garantiją darbuotojui suteikia ne tik Lietuvos Respublikos darbo kodekso, bet ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, o nagrinėjant ginčus kilusius iš tarnybinių santykių valstybės tarnyboje – ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso išskirtas atskiras skyrius darbo bylų nagrinėjimo ypatybėms apspręsti pažymi darbo ginčų svarbumą nacionalinėje teisėje.

2.1. Darbo bylų priskirtinumas

Bendroji universali darbo ginčų priskirtinumo Lietuvos teisėje taisyklė yra nustatyta Lietuvos Respublikos darbo kodekse – individualūs darbo ginčai yra pirmiausia priskirtini darbo ginčų komisijoms. Nors ikiteisminis darbo ginčų nagrinėjimas

⁴³ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 149. ISBN 9955557893.

yra neveiksmingas ir kritikuotinas⁴⁴, darbo ginčų komisijos yra privalomos ikiteisminės institucijos, kuriose nagrinėjami visi individualūs darbo ginčai. Tai reiškia, kad jeigu Lietuvos Respublikos darbo kodeksas arba kiti įstatymai nenustato kitos tam tikro individualaus darbo ginčo nagrinėjimo tvarkos, tai tokio darbo ginčo nagrinėjimas priskiriamas darbo ginčų komisijos kompetencijai ir darbuotojas dėl tokio individualaus darbo ginčo išnagrinėjimo turi privalomai kreiptis į darbo ginčų komisiją.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso nustatyti atvejai (295 straipsnio 2 dalis), kada darbo ginčai yra priskiriami teismams:

- kilę dėl darbo sutarties - jei darbuotojas, nesutinka su būtinųjų darbo sutarties sąlygų pakeitimu, nušalinimu nuo darbo darbdavio iniciatyva, atleidimu iš darbo⁴⁵;
- dėl atleidimo iš darbo formuluotės pakeitimo;
- tarp profesinių sąjungų ar kitų darbuotojų atstovų ir darbdavio dėl įstatymuose ar sutartyje nustatytų pareigų ir prievolių nevykdymo;
- pagal profesinių sąjungų ieškinius, kai darbdavys laiku neišnagrinėja ar nepatenkina profesinės sąjungos reikalavimo panaikinti darbdavio sprendimus, kurie pažeidė įstatymų nustatytas darbo, ekonomines ir socialines profesinių sąjungų narių teises;
- kai darbo santykiai tarp darbdavio ir darbuotojo yra nutrūkę⁴⁶.

Šie atvejai, kai darbo ginčas teisingas tiesiogiai teismui, priskiriami prie besąlyginio priskyrimo taisyklių. Tačiau yra ir sąlyginis priskyrimas – sąlyga yra darbo ginčų komisijos pasekmė, kai pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 295 straipsnio 1 dalį teismuose darbo ginčai nagrinėjami tik, kai:

- apskūsti darbo ginčų komisijos sprendimai;
- kai darbo ginčų komisijoje šalys nesusitarė;
- nustatytais terminais nebuvo sudaryta darbo ginčų komisija arba ginčas nebuvo išspręstas;
- jei darbo ginčų nagrinėjimo institucija anksčiau buvo pripažinusi save nekompetentinga spręsti ginčą⁴⁷. Šiuo atveju, nors teismas ir laiko, kad išankstinė nagrinėjimo tvarka yra privaloma, tačiau

⁴⁴ DAVULIS, T. Darbo teisė suvienytoje Europoje. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 06 d.]. Prieiga per internetą http://www.justicija.lt/magazine2.php?open=zurnalai&sub=straipsnis&straipsnio_id=740&zurnalas=2&tem=DARBO%20TEIS%C4%96&zur_id=48.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. 297 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. 295 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 412 str 2 d.. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

neturi teisės atsisakyti priimti ieškinį. Tai koncentruotumo darbo bylose išraiška ir darbuotojų teisių apsaugos garantija.

Lietuvos Respublikos darbo kodekse įvardinti atvejai, kad darbo ginčai priskiriami ikiteisminėms institucijoms, o kada jie nagrinėjami tiesiogiai teisme. Šių individualių darbo ginčų atribojimo kriterijus yra susijęs su ieškovo reikalavimu arba kitaip ieškinio dalyku. Tačiau šiuose sąrašuose nieko neminima apie ginčus dėl žalos, susijusios su darbo teisiniais santykiais, atlyginimo. Todėl išlieka neaišku ar tokio pobūdžio byloms yra taikoma ikiteisminio nagrinėjimo procedūra. Atsižvelgiant į tai, kad žala šiose bylose atsiranda tarp darbo teisės subjektų, iš darbo santykių, manytina, kad šiems ginčams taip pat turėtų būti taikoma ikiteisminio nagrinėjimo procedūra. Tuo labiau, kad Lietuvos Respublikos darbo kodekse išskirta nėra, kad analogiškos bylos nagrinėjamos teisme. Vadinas, aiškinant sistemiškai, turėtų būti taikomos bendrosios taisyklės, t.y. ginčai dėl žalos atlyginimo, kilę ir darbo santykių, turėtų būti nagrinėjami pirmiausia darbo ginčų komisijose. Išlyga yra tuo atveju, kai ginčas dėl darbuotojo padarytos žalos, susijusios su darbo teisiniais santykiais ir viršijančios darbuotojo vidutinį darbo užmokestį. Šiuo atveju, ieškovas yra darbdavys, o Lietuvos Respublikos darbo kodeksas numato galimybę kreiptis į darbo ginčų komisiją tik darbuotojams. Tokiu atveju, darbdavys turi vienintelę galimybę – kreiptis į teismą. Tačiau, anot Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaro⁴⁸ autorių, visi ginčai dėl žalos, susijusios su darbo santykiais, turėtų būti nagrinėjami tiesiogiai teismuose remiantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 295 straipsnio 2 dalies 6 punktu: nesikreipiant į darbo ginčų komisiją, tiesiogiai teismuose nagrinėjami ginčai kitais įstatymų nustatytais atvejais.

Taigi, darbo ginčai, privalomai priskirti ikiteisminėms institucijoms - darbo ginčų komisijoms - nagrinėjami Lietuvos Respublikos darbo kodekso nustatyta tvarka. Kai darbuotojas, nesilaikydamas privalomos darbo ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme (darbo ginčų komisijoje) tvarkos, dėl darbo ginčo išnagrinėjimo kreipiasi tiesiogiai į teismą, t.y. nesilaikydamas individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarkos, nustatytos Lietuvos Respublikos darbo kodekso 285, 289, 295 straipsniais, ieškinio priėmimo teisme klausimas išsprendžiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 412 straipsnio 1 dalimi. Remiantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 412 straipsnio 1 dalimis, teismas atsisako priimti ieškinį arba palieka jį nenagrinėtą. Civilinėje byloje⁴⁹ ieškovė kreipėsi į teismą dėl darbo užmokesčio ir

⁴⁸ NEKROŠIUS, I.; TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P.; et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p 527. ISBN 9986567874.

⁴⁹ 2008 m. liepos mėn. 30 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje P. B. ir A. A. v. UAB „Reasta“, Nr. 2S-542-275/2008, 106.8.3.; 122.4 kat.

kompensacijos už nepanaudotas atostogas priteisimo, kaip konstatavo teismas nesilaikydama ikiteisminės darbo ginčų nagrinėjimo tvarkos. Pirmosios instancijos teismas, pasinaudodamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 412 straipsnio 1 dalimi, nutartimi atsisakė priimti ieškinį. Kaip konstatavo apeliacinės instancijos teismas, ieškovė buvo siuntusi pranešimus darbo ginčų komisijai, tačiau pranešimai grįždavo su pašto žyma, kad adresatas nerastas. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija sutiko, kad grįžę neįteikti registruoti laišakai įtakos problemos išsprendimui neturės, todėl nesant žinomam adresui, kuriuo ieškovai galėtų kreiptis į atsakovą bei prašyti sudaryti darbo ginčų komisiją, nėra jokio pagrindo reikalauti ieškovų, kad jie privalomai turi pasinaudoti išankstine bylos sprendimo ne teisme tvarka. Atsižvelgiant į tai, taip pat nepagrįsti pirmosios instancijos teismo argumentai, kad ieškovė privalėjo vadovautis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 291 straipsnio 1 dalyje numatytais terminais bei kreiptis į teismą jiems pasibaigus.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 293 straipsnio 1 dalis suteikia darbuotojui arba jo atstovui teisę apskųsti darbo ginčų komisijos sprendimą teismui. Ši teisės norma numato, kad skundas paduodamas darbo ginčų komisijos raštvedžiui ir adresuojamas teismui; gavęs skundą, darbo ginčų komisijos raštvedys skundo nuorašą įteikia dalyvaujantiems byloje asmenims, o patį skundą ir darbo ginčo bylą per septynias dienas pasiunčia teismui. Šioje teisės normoje įvardijamas „skundas“ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normų prasme reiškia procesinį dokumentą – ieškinį. Jeigu darbuotojas, nesutikdamas su darbo ginčų komisijos sprendimu, ieškinį paduoda ne darbo ginčų komisijos raštvedžiui, o tiesiogiai teismui, tai reiškia, kad ieškinys paduotas nesilaikant minėtos Lietuvos Respublikos darbo kodekso 293 straipsnio 1 dalies nuostatos dėl ieškinio padavimo tvarkos. Tačiau Lietuvos Respublikos darbo kodekso normos nenumato minėtos Lietuvos Respublikos darbo kodekso 293 straipsnio 1 dalies nuostatos nesilaikymo teisinių pasekmių. Ieškinio priėmimą reglamentuojančio Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalis, kurioje išsamiai išvardyti atsisakymo priimti ieškinį pagrindai, taip pat Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XX skyriaus normos, reglamentuojančios darbo bylų nagrinėjimo ypatumus, nenumato, kad tokiu atveju yra pagrindas teismui atsisakyti priimti darbuotojo ieškinį. Todėl teismas, gavęs darbuotojo ieškinį, paduotą nesilaikant Lietuvos Respublikos darbo kodekso 293 straipsnio 1 dalyje nustatytos jo padavimo tvarkos, neturi procesinio pagrindo vien tik dėl šios priežasties atsisakyti priimti ieškinį. Aplinkybė, kad darbuotojo ieškinys paduotas nesilaikant Lietuvos Respublikos darbo kodekso 293

straipsnio 1 dalyje nustatytos jo padavimo tvarkos, teismui nėra procesinė kliūtis priimti ieškinį⁵⁰.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo⁵¹ 10 straipsnio 7 dalimi, Lietuvos Respublikos darbo kodekso 294 straipsniu, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 584 straipsnio 2 dalies 2 punktu ir 587 straipsnio 4 punktu, darytina išvada, kad darbo ginčų komisijos sprendimas, priimtas išnagrinėjus darbo ginčą Lietuvos Respublikos darbo kodekso XIX skyriaus nustatyta tvarka, yra savarankiškas vykdytinas ir vykdomasis dokumentas, būtent kurį (o ne jo pagrindu išduotą vykdomąjį raštą) antstolis vykdo pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso vykdymo procesą reglamentuojančias teisės normas. Tokio vykdomojo dokumento pateikimą ir priėmimą vykdyti reglamentuojantys Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 650, 651 straipsniai numato, kad vykdomasis dokumentas pateikiamas vykdyti tiesiogiai antstoliui, kuris išsprendžia vykdomojo dokumento priėmimo vykdyti klausimą. Tai reiškia, kad darbuotojas dėl priverstinio darbo ginčų komisijos sprendimo vykdymo turėtų kreiptis tiesiogiai į antstolį ir jam pateikti darbo ginčų komisijos sprendimą. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos darbo kodekso 294 straipsnio 2 dalies nuostata, jog tam, kad darbo ginčų komisijos sprendimas būtų įvykdytas priverstinai, darbuotojas visų pirma turi kreiptis į teismą, yra nevysiška suderinta su antstolių teisinį statusą nustatančiais teisės aktais ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso vykdymo procesą reglamentuojančiomis teisės normomis, būtent kuriomis teismas turėtų vadovautis nagrinėjamu atveju. Kai darbuotojas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 294 straipsnio 2 dalimi, dėl priverstinio darbo ginčų komisijos sprendimo įvykdymo raštu kreipiasi ne tiesiogiai į antstolį, o į teismą, teismas darbuotojo pateiktus dokumentus turi persiųsti atitinkamam antstoliui, apie tai informuodamas darbuotoją⁵².

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 286 straipsnyje nustatyta, kad individualius darbo ginčus, jeigu Lietuvos Respublikos darbo kodekso arba kiti įstatymai nenustato kitokios sprendimo tvarkos, nagrinėja: 1) darbo ginčų komisija; 2) teismas. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 289 straipsnyje įtvirtinta, kad darbo ginčų komisija yra privalomas pirminis organas, nagrinėjantis darbo ginčus, jeigu Lietuvos Respublikos darbo kodekso ar kiti įstatymai nenustato kitos ginčo sprendimo tvarkos. Darbo ginčus, kurie, nesikreipiant į darbo ginčų nagrinėjimo komisiją, tiesiogiai nagrinėjami teismuose,

⁵⁰ 2004 m. kovo mėn. 4 d. LAT konsultacija Nr. A3-100.

⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁵² 2004 m. kovo mėn. 4 d. LAT konsultacija Nr. A3-100.

reglamentuoja Lietuvos Respublikos darbo kodekso 295 straipsnio 2 dalis. Kai darbuotojas, nesilaikydamas privalomos darbo ginčo išankstinės nagrinėjimo ne teisme (darbo ginčo komisijoje) tvarkos, dėl darbo ginčo išnagrinėjimo kreipiasi tiesiogiai į teismą, t.y. nesilaikydamas individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarkos, nustatytos Lietuvos Respublikos darbo kodekso 285, 289, 295 straipsniuose, ieškinio priėmimo teisme klausimas išsprendžiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 3 punktu bei 3 dalimi, 412 straipsnio 1 dalimi, ir teismas tokį darbuotojo ieškinį priimti atsisako. Aplinkybė, kad, darbuotojas yra praleidęs Lietuvos Respublikos darbo kodekso 296 straipsnyje nustatytą trijų mėnesių terminą kreiptis į darbo ginčų komisiją, aptariamu atveju nėra reikšminga ieškinio priėmimo klausimo išsprendimui⁵³.

2. 2. Darbo bylų rūšinio teisingumo nustatymo kriterijai

Darbo ginčą perdavus nagrinėti teismui, toliau procesinius klausimus reglamentuoja nebe Lietuvos Respublikos darbo kodekso, o Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos, kuriame nustatytas darbo bylų teisingumas yra priskiriamas bendrosios kompetencijos apylinkės teismams⁵⁴. Tačiau kai kuriuos darbo ginčus reglamentuoja ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Remiantis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymu 15 straipsnio 5 dalimi teismui priskiriamas tarnybinių ginčų, kai viena ginčo šalis yra valstybės ar savivaldybės tarnautojas, turintis viešojo administravimo įgaliojimus (įskaitant pareigūnus ir įstaigų vadovus), nagrinėjimas. Šiuo atveju, skirtingai nei individualiems darbo ginčams, kylantiems privačiame sektoriuje, tarnybiniams ginčams ikiteisminė procedūra nėra taikoma.

Valstybės tarnybos įstatyme numatyta, kad ginčai dėl valstybės tarnautojo statuso praradimo nagrinėjami Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka, tačiau pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 15 straipsnį administracinių teismų kompetencijai priskirtinos tik tokios bylos dėl tarnybinių ginčų, kai viena ginčo šalis yra valstybės ar savivaldybės tarnautojas, turintis viešojo administravimo įgaliojimus, o bylos dėl tarnybinių ginčų, kurių viena iš šalių yra paslaugų valstybės tarnautojas, administracinių teismų kompetencijai nėra priskirtos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą yra konstatavęs, kad

⁵³ 2004 m. kovo mėn. 4 d. LAT konsultacija Nr. A3-100.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 22, 26 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

bylos dėl tarnybinių ginčų, kai viena iš ginčo šalių yra paslaugų tarnautojas, neteismingos administraciniam teismui.⁵⁵ Vadinasi, minėtos bylos dėl paslaugų tarnautojų tarnybinių santykių taip pat bus nagrinėjamos bendrosios kompetencijos teismuose.

Siekiant garantuoti pažeistų darbuotojų ar tarnautojų teisių gynimą, toks dualizmas (priskyrimas nagrinėti bendrosios kompetencijos ar specializuotuose teismuose) nėra gerai, kadangi analogiškai grupei visuomenės narių taikomi skirtingi standartai.

Taigi, iš darbo teisinių santykių kylantis ginčas, priklausomai nuo ginčo objekto ar teisinio santykio subjektų – priskiriamas arba darbo ginčų komisijai arba specializuotam teismui. Kilus darbo ginčui, nustačius bylos priskirtinumą, reikia nustatyti bylos teismingumą. Siekiant nustatyti bet kurios darbo bylos teismingumą, reikia išsiaiškinti tris dalykus:

- teismų sistemos ir teismo rūšį (bendras ar specializuotas teismas);
- konkretų tos pačios grandies teismą;
- teismą, vykdančią tam tikrą funkciją, nesusijusią su bylos nagrinėjimu pirmoje instancijoje, t.y. konkretų teismą instancijų sistemoje⁵⁶.

Darbo ginčų rūšinis teismingumas, t.y. nustatoma kuriai teismų sistemai ir kuriai jos grandžiai yra teismingas darbo ginčas:

- nustatoma teismo rūšis, t.y. sužinoma, koks - bendrasis ar specializuotas - teismas turi nagrinėti bylą;
- nustatoma teismų sistemos grandis, kurios teismas nagrinės bylą kaip pirmoji instancija.

Bendruoju atveju, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 22 straipsniu ir 26 straipsniu darbo bylos yra nagrinėjamos bendrosios kompetencijos apylinkių teismuose, išskyrus atvejus, kai ieškinio suma viršija šimtą tūkstančių litų⁵⁷. Tačiau tarnybinius ginčus, kai viena ginčo šalis yra valstybės ar savivaldybės tarnautojas, turintis viešojo administravimo įgaliojimus, išskyrus atvejus, kai pareiškėjas ar atsakovas yra centrinė administravimo institucija, įstaiga, tarnyba ar jos tarnautojas ir jeigu Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas nenustato kitokios atitinkamų ginčų sprendimo

⁵⁵ 2002 m. gruodžio 18 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *J. Juonys v. Daugų vidurinė mokykla* Nr. 3K-3-1580/2002, 13 kat.

⁵⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 237. ISBN 9986567920.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 27 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

tvarkos, netaikant išankstinio nagrinėjimo ne teismo tvarka procedūros, nagrinėja apygardos administracinis teismas, kaip pirmosios instancijos teismas⁵⁸.

Byloje, kurioje buvo ginčijamas Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos viršininko įsakymas dėl drausminės nuobaudos, apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą tuo pagrindu, kad tokios bylos turi būti nagrinėjamos administraciniuose teismuose, kadangi pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 5 punktą, bylas dėl tarnybinių ginčų, kai viena ginčo šalis yra valstybės tarnautojas, turintis viešojo administravimo įgaliojimus, sprendžia administracinis teismas. Administracinis teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 21 straipsniu, nutarė klausimą dėl bylos priskirtinumo bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui perduoti spręsti specialiajai teisėjų kolegijai. Teismas nurodė, kad atsakovo pateikti dokumentai patvirtina, jog Kauno rajono priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos dirba ugniagesiu gelbėtoju pagal darbo sutartį, todėl jis valstybės tarnautojo statuso neturi. Teismo vertinimu, tarp darbuotojo ir Kauno rajono priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos yra susiklostę ne tarnybiniai, o darbo teisiniai santykiai, reglamentuojami Darbo kodekso ir kitų darbo įstatymų, todėl kilęs ginčas nelaikytinas tarnybiniu ginču Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 19 dalies prasme. Specialioji teisėjų kolegija konstatavo, kad darbas ugniagesiu gelbėtoju grindžiamas darbo sutartimi, jam netaikomas Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas ir jis šio įstatymo taikymo prasme nėra valstybės tarnautojas (Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo 2 str. 2 d.), be to, jis nėra vidaus reikalų įstaigos pareigūnas (Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto 2 str. 4 d.), drausminio poveikio priemonė jam pritaikyta vadovaujantis Darbo kodeksu, todėl ginčas neatitinka Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 19 dalyje numatytų požymių ir nėra tarnybinis - tai ginčas, kylantis iš darbo teisinių santykių. Šiuo atveju, ginčas turėjo būti nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme⁵⁹.

Kitoje byloje savivaldybės taryba, vadovaudamasi Vietos savivaldos įstatymo 17 straipsnio 49 punktu, Lietuvos Respublikos darbo kodekso 236 ir 237 straipsniais, nusprendė už Lietuvos Respublikos Darbo kodekso, Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymo pažeidimus, steigėjo nustatytų reikalavimų nevykdymą, tinkamos darbo laiko

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas. 18 str. 2d. 5 p. Valstybės žinios Nr. 85-2566, 2000.

⁵⁹ Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teismingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti, 2007-07-02 nutartis.

drausmės neužtikrinimą viešosios įstaigos ligoninės vyriausiajam gydytojui skirti drausminę nuobaudą - pastabą. Pareiškėjas skundu kreipėsi į Kauno apygardos administracinę teisimą ir prašė panaikinti savivaldybės tarybos sprendimą. Administracinis teismas nurodo, kad šiuo atveju ginčas kilo dėl pareiškėjui taikytos drausminio poveikio priemonės. Pareiškėjas yra viešosios įstaigos darbuotojas, kuris viešojo administravimo įgaliojimų neturi ir viešojo administravimo veiklos nevykdo. Šiuo atveju nėra pagrindo ginčą laikyti tarnybiniu (Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 19 dalis, 15 straipsnio 1 dalies 5 punktas), todėl kyla abejonė, ar jis neturėtų būti nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme. Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 36 straipsnio 2-4 dalimis, Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymo 21 straipsnio 2, 3 dalimis, nutarė, kad byla teisinga bendrosios kompetencijos teismui. Pareiškėjas yra viešosios įstaigos ligoninės vyriausiasis gydytojas. Ši įstaiga teikia sveikatos priežiūros paslaugas ir viešojo administravimo veiklos nevykdo. Šios įstaigos vyriausiasis gydytojas viešojo administravimo įgaliojimų neturi, jam nėra taikomas Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas ir jis nėra valstybės tarnautojas (Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 2 dalis, 4 straipsnio 5 dalies 6 punktas). Byloje ginčijamas atsakovo sprendimas yra priimtas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Darbo kodekso normomis. Priimdamas šį sprendimą, atsakovas veikė ne viešojo administravimo srityje, o kaip pareiškėjo darbdavys. Atsižvelgiant į prieš tai nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju ginčas iš esmės kyla iš darbo teisinių santykių, todėl turi būti nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme (Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 22, 25 straipsniai). Šis ginčas nepatenka į Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 19 dalyje ir 15 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatytų tarnybinių ginčų kategoriją, todėl nėra teisingas administraciniam teismui⁶⁰.

Viešojo administravimo subjektų, dirbančių pagal darbo sutartis ar esančių darbdaviais, tarnybinio ginčai nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose.

⁶⁰ Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti, 2008-05-13 nutartis.

2. 3. Teritorinio teisingumo taisyklių taikymas darbo bylose

Nustačius darbo bylos teisingumą konkrečiai teismų rūšiai, turi būti išaiškintas teritorinis teisingumas. Rūšinio teisingumo nustatymo klausimas nekelia teismų praktikoje didelių keblumų, tačiau darbo bylų teritorinio teisingumo nustatymas reikalauja gilesnės analizės. Teritorinis teisingumas nustatomas pagal tam tikrus kriterijus, kurie nėra susiję su bylos rūšimi. Darbo bylose teritorinis teisingumas yra nustatomas pagal bendrojo teisingumo taisyklės arba pagal vietą, kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas⁶¹. Taigi, daugumoje atveju ieškiniai darbo bylose paduodami pagal darbdavio buveinės registravimo vietą arba darbuotojo gyvenamąją vietą. Iki 2003 m. galiojusiam Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso buvo galimybė ieškovui paduoti ieškinį dėl darbo ginčų ir pagal alternatyviojo teisingumo taisyklės, dabar galiojančiame kodekse to neliko. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad įstatymas neriboja, galime teigti, kad ieškovas ir darbo bylose gali pasinaudoti alternatyvaus teisingumo taisykle.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 30 straipsnį ieškinys, susijęs su juridinio asmens filialo veikla gali būti pareiškiamas taip pat pagal filialo buveinę. Pareikšdamas ieškinį dėl veiksmų, susijusių su filialo veikla, ir atliktų juridinio asmens vardu, ieškovas turi teisę pasirinkti teismą: juridinio asmens buveinės arba filialo buveinę. Pvz., ieškinys dėl nuostolių atlyginimo dėl padarytos žalos darbuotojui, darbuotojo pasirinkimu gali būti pareikštas tiek pagal filialo, sudariusio sutartį juridinio asmens vardu, tiek pagal paties juridinio asmens buveinę. Tokia pat pasirinkimo teisė turi ir buvęs juridinio asmens filialo darbuotojas dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu. Kadangi filialas nėra atskiras juridinis asmuo, ir už jo prievoles atsako pats juridinis asmuo. Tačiau su filialo veikla nesusiję ieškiniai turi būti pareiškiami pagal bendrąsias teisingumo taisyklės. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 138 straipsnio 10 dalyje numatytas alternatyvusis teisingumas pagal ieškovo pasirinkimą taikytinas tik tiems ieškiniams dėl darbo teisių atkūrimo, kurie susiję su atlyginimu žalos, padarytos asmeniui neteisėtu nuteisimu ir pan.⁶² Šią teisės normą aiškinant kalbiniu ir sisteminiu teisės aiškinimo metodais, darytina išvada, kad joje numatytas alternatyvusis teritorinis

⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. 411 str. 1 d. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁶² 1999 m. balandžio 21 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje Z. Vilčiauskienė v. UAB „Narvita“, Nr. 3K-3-86/1999, 1 kat.

teisingumas pagal ieškovo pasirinkimą taikytinas tik tiems ieškiniams dėl darbo, kurie susiję su atlyginimu žalos, padarytos asmeniui neteisėtu nuteisimu ir t.t.⁶³

Teisės mokslo doktrina skiria apsauginio teisingumo rūšį, kai vienai šaliai suteikiama daugiau teisių. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse yra atskiras skyrius, reglamentuojantis darbo bylų nagrinėjimo ypatumus. Čia be bendrojo teisingumo kriterijaus pagal atsakovo gyvenamąją vietą, yra įtvirtintas ir forum laboris kriterijus t.y. ieškinys gali būti paduodamas pagal vietą, kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas. Šiuo pagrindu gali remtis tiek darbuotojas, tiek darbdavys⁶⁴.

Su ieškove buvo sudaryta darbo sutartis, pagal kurią ji buvo priimta į Vilniuje registruotos ir turinčios buveinę bendrovės vadybininkės pareigas. Darbo vieta darbo sutartyje nebuvo nurodyta, tačiau žodžiu sutarta, jog ji bus Utenos rajone. Su darbdaviu ryšį palaikė informacinėmis technologijomis, todėl nereikėdavo vykti į darbdavio buveinę Vilniuje. Utenos rajono apylinkės teismas ieškovės ieškinį atsisakė priimti, pagal bendrąsias teisingumo taisykles, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 29 straipsnį, juridiniam asmeniui ieškinys turėjo būti pareiškiamas pagal juridinio asmens buveinę, nurodytą juridinių asmenų registre. Be to, nurodė, jog darbo sutartis laikoma sudaryta raštu tik kai šalys susitarė dėl darbo sutarties sąlygų, t. y. raštu susitarė dėl visų būtinųjų darbo sutarties sąlygų, tarp jų ir sąlygos dėl darbuotojo darbo vietos (vietos, kur darbas bus dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas), todėl pagal darbo sutartyje sulytą darbuotojo darbo vietos sąlygą, ieškinys turi būti pareiškiamas taip pat pagal darbdavio buveinės adresą. Ieškovė skundžia Utenos rajono apylinkės teismo nutartį, teigdama, kad teismas neteisingai taikė vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalis, pagal kurią ieškinys darbo bylose gali būti paduodamas ne tik pagal bendrojo teisingumo taisykles, bet ir pagal vietą, kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas. Ieškinyje aiškiai nurodyta, kad darbo sutartyje darbo vieta nebuvo nurodyta, tačiau žodžiu sutarta ir faktiškai dirbamas darbas bei darbo priemonės buvo. Apeliacinis teismas atmetė skundą. Darbo kodekse vartojami du terminai: darbovietė ir darbo vieta. Kalbine prasme šios sąvokos yra tapačios (Lietuvos Respublikos darbo kodekso 95 straipsnio komentaras), tačiau neretai darbovietė suprantama kaip darbdavys (įmonė, įstaiga, organizacija) o darbo vieta – siauriau – kaip konkreti darbo funkcijų atlikimo vieta. Teisėjų kolegija

⁶³ 2000 m. balandžio 3 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *E. D. Urbelioninė v. UAB „Madata“*, Nr. 3K-3-408/2000, 5 kat.

⁶⁴ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 150. ISBN 978-9955-30-008-3.

sprendžia, kad remiantis lingvistiniu įstatymo aiškinimu nurodyti darbovietę (įmonę) būtina, o darbo vietą (struktūrinį padalinį) reikia nurodyti šalių susitarimu⁶⁵.

Ieškovė sudarė darbo sutartį ir kaip sudėtinę darbo sutarties dalį pasirašė papildomą dokumentą (vekselį), kuris darbo sutartyje nurodytas nebuvo, ir kurio turėtojas buvo įmonė Kauno mieste. Ieškovė pateikė ieškinį Vilniaus miesto apylinkės teismui, kadangi jos darbdavys buvo registruotas Vilniaus mieste. Dėl aukščiau nurodytų aplinkybių ieškovės skundo argumentas, jog ginčo aplinkybės tarp civilinės bylos šalių yra kilusios iš darbo teisinių santykių, t.y. darbo sutarties, sudarytos tarp ieškovės ir darbdavio, o vekselis yra tik išvestinė priemonė iš darbo teisinių santykių, todėl ieškinys turi būti paduotas pagal vietą, kurioje darbas buvo dirbamas (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalis), pripažintinas nepagrįstu. Šie santykiai buvo pripažinti turtiniais, ieškovės reiškiamas reikalavimas neatitinka darbo santykių sampratos ir ieškovė iš esmės reiškia turtinio pobūdžio reikalavimus, o ne gina savo, kaip darbuotojos, teises⁶⁶.

Ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu ir prašė pripažinti ieškovės atleidimą iš darbo neteisėtu. Nurodė, kad ieškinys gali būti paduodamas pagal vietą, kurioje darbas buvo dirbamas (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalis). Kadangi ieškovės darbo vieta buvo adresu Vilniuje ieškinys paduodamas pagal ieškovės darbo vietą, Vilniaus miesto apylinkės teismui. Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartimi ieškinys buvo atsisakytas priimti, kaip neteismingas šiam teismui (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Teismas sprendė, kad pagal bendrą taisyklę ieškinys pareiškiamas atsakovo gyvenamąją vietą. Juridiniam asmeniui ieškinys pareiškimas pagal juridinio asmens buveinę, nurodytą juridinių asmenų registre (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 29 straipsniu). Atsakovo buveinės adresas Kaune, ši teritorija aptarnaujama Kauno miesto apylinkės teismo. Vilniaus apygardos teismo teisėjų kolegija nustatė, kad apylinkės teismas nepagrįstai atsisakė priimti ieškinį kaip neteismingą Vilniaus teismui (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu). Ieškinys atitinka vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalimi. reikalavimus. Ieškovė skundą grindžia tuo, kad ieškovės darbo vieta buvo Vilniuje, kur atsakovas, nuomos sutarties pagrindu, nuomoja patalpas, o, ne atsakovo, juridinių asmenų registre nurodytu

⁶⁵ 2008 m. gruodžio mėn. 29 d. Panevėžio apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *R. S v. UAB „Žalgirio loto“*, Nr. 2S-561-198/2008, 94.5; 106.8.2; 121.14; 122.4 kat.

⁶⁶ 2008 m. spalio mėn. 21 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *L. M. v. UAB „Savas kazino“*, Nr. 2S-748-520/2008, 35.3.6., 67., 94.2.2., 122.4.(S) kat.

adresu Kaune ir ieškinys dėl neteisėto atleidimo iš darbo turi būti paduotas pagal vietą kurioje darbas yra ar buvo dirbamas (vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalimi). Teisėjų kolegija sprendžia, kad byloje yra pakankamai duomenų, kad ieškovės darbo vieta buvo Vilniuje. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XX skyrius nustato darbo bylų nagrinėjimo ypatumus. vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalimi. nustatyta, kad ieškinys darbo bylose gali būti paduodamas pagal vietą kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas, ar turėjo būti dirbamas⁶⁷.

1. 4. Ginčų dėl žalos, susijusių su darbo teisiniais santykiais, teisingumas

Kita vertus, alternatyvaus teisingumo taisyklę darbo bylose numato ir specialioji norma - Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso atskiras skyrius reglamentuoja darbo bylų nagrinėjimo ypatumus. Tačiau su darbo santykiais susiję ne tik bylos dėl darbo sutarties vykdymo ar nutraukimo, ar darbo pareigų tiek iš darbdavio, tiek iš darbuotojo pusės tinkamo vykdymo, ar kitų darbo įstatymų vykdymo ar teisių įgyvendinimo, tačiau taip pat ir bylos dėl atsiradusios tiek turtinės, tiek neturtinės žalos, susijusios su darbo teisiniais santykiais.

Šios bylos paprastai kyla atsiradus materialiniais atsakomybei dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui neatlikdamas savo darbo pareigų arba netinkamai jas atlikdamas⁶⁸. Tai apima tiek darbdavio, tiek darbuotojo atsakomybę. Darbuotojo materialinė atsakomybė kyla paprastai dėl darbdavio jam patikėtų materialinių vertybių sugadinimo ar praradimo. Tuo tarpu darbdavio materialinės atsakomybės atvejų yra kur kas daugiau. Pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 248 straipsnį darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai:

- darbuotojas sužalojamas ar miršta arba suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu ;
- žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turtą;
- kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo ar kitų asmenų turtiniai interesai;

⁶⁷ 2008 m. rugsėjo mėn. 24 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje R. L. v. UAB „Žurnalų leidybos grupė“, Nr. 2S-676-56/2008, 94.5; 122.4 kat.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. 256 str. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

- darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Tačiau materialinės atsakomybės bylos ir žalos atlyginimo bylos nėra tapačios sąvokos, kadangi žalos atlyginimo bylos apima ginčus, kurių objektas yra tiesiogiai susijęs su iš darbo santykių kilusia žala, t.y. žalos padarymo faktas, dydis ir pan.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso skyrius „Darbo bylų nagrinėjimo ypatumai“ reglamentuoja teisingumą ginčų, kylančių iš darbo santykių, išskyrus ginčus dėl žalos atlyginimo ir kitus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatytus ginčų atvejus (412 straipsnio 2 dalimi). Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 412 straipsnio 2 dalimi, materialinės atsakomybės bylos, kurios kyla dėl darbuotojo materialinės atsakomybės, išieškojimo iš darbuotojo, kai padaryta žala viršija jo vidutinį darbo užmokestį, ar dėl darbdavio materialinės atsakomybės, yra prilyginamos civilinėms byloms. Bendruoju atveju darbo bylų teritorinis teisingumas nustatomas, kaip jau buvo minėta, pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 1 dalį. Tačiau ginčai, kylantys dėl žalos iš darbo teisinių santykių atlyginimo, nagrinėjami pagal bendrąsias ginčų nagrinėjimo taisykles, vadinasi ir ieškinys dėl ginčų dėl žalos atlyginimo yra paduodamas pagal bendrąsias teritorinio teisingumo nustatymo taisykles. Jiems netaikoma 411 straipsnio 2 dalyje nustatytas alternatyvusis darbo bylų teisingumas: ieškinys darbo bylose gali būti paduodamas pagal bendrojo teisingumo taisykles arba pagal vietą, kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 30 straipsnio 5 dalį ieškinys dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojant fizinio asmens sveikatą, taip pat atimant gyvybę gali būti pareiškiamas pagal ieškovo gyvenamąją vietą arba žalos padarymo vietą. Tai ieškiniai dėl žalos, padarytos fizinio asmens sveikatos sužalojimo, atlyginimo, gyvybės atėmimo, laidojimo išlaidų priteisimo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 6.283, 6.284, 6.286, 6.291 straipsniai, Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas⁶⁹, Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga įstatymas⁷⁰)⁷¹.

Taigi, remiantis aukščiau išdėstytu bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 410 straipsnio 2 dalimi, galime daryti išvadą, kad darbo byloms dėl tam tikro ginčo objekto, t.y. žalos atlyginimo, gali būti taikomos ir bendrojo, ir alternatyviojo

⁶⁹ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 111-3574.

⁷¹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 177. ISBN 9955557893.

teisingumo nustatymo taisyklės, bet ne darbo byloms nustatyto alternatyviojo teisingumo taisyklės.

3. DARBO BYLŲ TEISMINGUMAS TARPTAUTINIŲ ASPEKTU

3.1. Darbo bylos su užsienio elementu

Tarptautinis teisingumas – tai teismo kompetencija nagrinėti bylą, susijusią su užsienio elementu, ir priimti joje sprendimą. Darbo ginčo santykis laikomas turinčiu užsienio elementą, esant šioms aplinkybėms:

- viena iš bylos šalių yra užsienio asmuo (darbuotojas arba darbdavys yra užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės arba užsienio juridinis asmuo);
- ginčo objektas yra užsienyje (užsienio valstybėje buvo atliekami ginčo objektu esantys darbai ar pan.);
- juridinis faktas, dėl kurio atsirado, pasikeitė ar pasibaigė šalių teisiniai santykiai, įvyko ar buvo atliktas užsienio valstybėje (žalos darbuotojui ar darbdaviui padarymo vieta yra užsienio valstybė ir t.t.)⁷².

Bylose, kuriose yra tarptautinis elementas, teismui pirmiausia tenka spręsti tarptautinio civilinio proceso klausimą, būtent koks teismas kompetentingas nagrinėti užsienio elementą turinčią bylą. Bylų, turinčių užsienio elementą, teisminis priklausymas nustatomas pagal bendras valstybių civilinio proceso taisykles, kurios neretai gali nesutapti. Siekiant išspręsti tokio pobūdžio kolizijas, šalia bendrųjų jurisdikcijos taisyklių dažnai nustatomos specialiosios jurisdikcijos taisyklės, kurios gali būti įtvirtintos tiek nacionalinėje teisėje, tiek ir tarptautinėse sutartyse.

Remiantis ALI/UNIDROIT Tarptautinio civilinio proceso principais teismas kompetentingas nagrinėti bylą, jeigu yra esminis ryšys tarp ginčo ir teismo vietos valstybės⁷³. Toliau darbe nagrinėjami teisės aktai, nustatantys darbo bylų su užsienio elementu teisingumo kriterijus.

⁷² 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktiko, taikant tarptautines privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“.

⁷³ Principles of Transnational Civil Procedure. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.unidroit.org/english/news/archive/news-2004-1.pdf> >.

3.2. Teisės aktai, reglamentuojantys darbo bylų, su užsienio elementu, teisingumo nustatymą

Valstybė nustato savo teismų kompetenciją, įtvirtindama teisingumo nustatymo kriterijus tiek vidaus teisės aktais, tiek tarptautinės teisės normomis. Įvairiose šalyse galioja skirtingos teismų kompetencijos nustatymo taisyklės. Tais atvejais, kai teisingumo kriterijai nustatyti nevienodai, gali atsirasti jurisdikcijų konfliktas, nes tą patį ginčą bus kompetentingi nagrinėti tiek Lietuvos, tiek kitos valstybės teismai. Todėl svarbu pirmiausia apžvelgti teisės aktus, reglamentuojančius darbo bylų su užsienio elementu, kurios vienaip ar kitaip yra susijusios su Lietuva, teisingumo nustatymą.

Lietuvoje bylų su užsienio elementu teisingumą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Šio kodekso LIX skyriuje, reglamentuojančiame tarptautinio civilinio proceso klausimus, yra nustatyti bylų su užsienio elementu teisingumo kriterijai. Kai darbo bylos teisingumo nustatymui yra taikomos civilinio proceso kodekso, naudojami kriterijai:

- šalių nuolatinė gyvenamoji vieta (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 784 straipsnio 2 dalis);
- atsakovo gyvenamoji vieta (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnio 1 dalies 1 punktas);
- prievolės atsiradimo arba įvykdymo vieta (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnio 1 dalies 3 punktas);

Būtent atsižvelgiant į šiuos kriterijus, yra nustatomas darbo bylos su užsienio elementu teisingumas. Tačiau Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos naudojamos tik tuo atveju, jei nėra pasirašytos tarptautinės sutarties ar ginčo šalis nėra ES valstybės narės pilietis ar turintis joje nuolatinę gyvenamąją vietą.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2000-12-21 d. nutarimo Nr. 28 13 ir 19 punktus, tais atvejais, kai yra galiojanti Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis, kurioje yra išspręsti teisingumo klausimai, turi būti taikomos tarptautinės sutarties nuostatos, o ne Lietuvos vidaus teisėje nustatytos teisingumo taisyklės, ir tik nesant tarptautinės sutarties arba jeigu ji nenumato teisingumo taisyklių, bylos teisingumas nustatomas pagal bendrąsias taisykles.

Tarptautinio civilinio proceso klausimus reglamentuoja tarptautinės – dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse bylose sutartys. Jeigu nagrinėjama byla susijusi su valstybe, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę teisinės pagalbos ir teisinių

santykių sutartį, tarptautinio civilinio proceso klausimai turi būti sprendžiami pagal ją, o ne pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 780 straipsnį. Tačiau jeigu užsienio valstybė, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę sutartį, yra Europos Sąjungos valstybė narė, dvišalės sutartis taikoma tiek, kiek atitinkamo klausimo nereglamentuoja Europos Sąjungos teisė⁷⁴.

Šiuo metu Lietuva yra pasirašiusi dvišales sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse bylose, tame tarpe ir darbo bylose, su Baltarusija⁷⁵, Lenkija⁷⁶, Latvija ir Estija⁷⁷, Rusija⁷⁸, Moldova⁷⁹, Ukraina⁸⁰, Kazachstanu⁸¹, Uzbekistanu⁸², Kinija⁸³, Turkija⁸⁴, Azerbaidžanu⁸⁵ ir Armėnija⁸⁶.

Tačiau dvišalės sutartys negali išspręsti visų problemų, todėl pasirašomos daugiašalės tarptautinės sutartys. Jeigu vieną ar kitą klausimą reglamentuoja daugiašalė tarptautinė sutartis, taikomos jos normos, o ne nacionalinė teisė. Tačiau jeigu tam tikrą klausimą reglamentuoja ir dvišalė, ir daugiašalė sutartis, pirmumas teikiamas dvišaliai sutarčiai. Darbo bylų teisingumui nustatyti Lietuva nėra pasirašiusi daugiašalės sutarties.

Europos sąjungos valstybių narių bylų teisingumo klausimus reglamentuoja Europos Sąjungos konvencijos ir reglamentai. Europos Sąjunga 1968 m. pirmosios šešios Europos Sąjungos valstybės priėmė Briuselio konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų pripažinimo civilinėse ir komercinėse bylose. Ji suvienodino jurisdikcijos nustatymo taisykles Europos Sąjungos valstybėse, todėl ginčiuose tarp Europos Sąjungos

⁷⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 545. ISBN 9955616121.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-779.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 14-234.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių. Valstybės žinios, 1994, Nr. 28-492.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 13-296.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 19-440.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 91-1767.

⁸¹ Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 51-1399.

⁸² Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1997, Nr. 101-2552.

⁸³ Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 2001, Nr. 75-2642.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos sutartis dėl teisinio ir teismo bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose. Valstybės žinios, 1996, Nr. 18-464.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3210.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.

narių asmenų bus taikoma Briuselio konvencija, o ne vidaus teisingumo nustatymo taisyklės (pvz., pilietybės kriterijus, šaukimo įteikimo kriterijus). Briuselio konvencija buvo papildyta Liuksemburgo protokolu ir Europos teisingumo teismui buvo suteikta kompetencija aiškinti konvenciją. 1988 m. Lugano konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų pripažinimo civilinėse ir komercinėse bylose išplėtė dalyvių sąrašą iki Europos laisvos prekybos asociacijos narių. Nuo 2002 m. Briuselio konvenciją pakeitė Europos Sąjungos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 (Briuselis I) (toliau – Reglamentas Briuselis I) dėl teismų kompetencijos ir sprendimų pripažinimo civilinėse ir komercinėse bylose, kuris ir yra pagrindinis teisės aktas, nagrinėjamas straipsnyje⁸⁷. Šio reglamento preambulėje numatyta, kad ginčiuose, kylančiuose iš darbo sutarčių, silpnesniąją šalį turėtų ginti jurisdikcijos taisyklės. Reglamente yra atskiras skyrius reglamentuojantis ginčų, kylančių iš individualių darbo sutarčių apsauginį teisingumą⁸⁸. Šis reglamentas taikomas tada, kai atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra Europos Sąjungos valstybėje narėje.

Nors tarptautinio civilinio proceso darbo bylose srities teismų praktika nėra labai gausi, tačiau keletas reikšmingų teismo precedentų. 1998 m. sausio 5 nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad dėl darbo santykių valstybė neturi absoliutaus imuniteto ir pripažino, jos valstybė naudojami tik santykinis imunitetu⁸⁹.

3. 3. Tarptautinis darbo bylų teisingumas pagal nacionalinę teisę

Kiekviena valstybė, siekdama apsaugoti viešąjį interesą, nustato savo teisingumo taisyklės. Nacionalinio teisingumo taisyklė taikomos tik, kai tarptautinė sutartis nenustato kitokių taisyklių. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso darbo bylų su užsienio elementu teisingumą reguliuoja 781-792 straipsniai. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso teismas, gavęs bylą su užsienio elementu, privalo ex officio patikrinti ar ši byla teisinga Lietuvos Respublikos teismui. Nustačius, kad byla teismui teisinga jos iškėlimo momentu ar pradėjus ją nagrinėti, nebesvarbu, kad vėliau ją nagrinėjant pasikeičia aplinkybės, dėl kurių galima būtų spręsti,

⁸⁷ GRIGIENĖ, J. Jurisdikcijų konfliktai ir jų sprendimo būdai civilinėse bylose. *Teisė*, 2008, Nr. 50, p. 43-51.

⁸⁸ EC Coyncil Regulation No. 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement if Judgement in Civil and Commercial Matters. [žiūrėta: 2009 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą <[>](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en,lt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,ga,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=461713:cs&page=.)

⁸⁹ 1998 m. sausio 5 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje V. *Sutkonis v. JAV ambasada*, Nr. 3K-1/1998.

kad byla teisinga užsienio valstybės teismui(Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 781 straipsnio 1 dalis).

Kitas dalykas, jei byla nėra išimtinai teisinga Lietuvos teismams, ir tokia pati būtų tarp tų pačių šalių dėl to pačio dalyko yra nagrinėjama kurios nors užsienio valstybės teisme, Lietuvos teismas, turėtų atsisakyti priimti tokį ieškinį (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 5 punktas).

Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsniu darbo byla teisinga Lietuvos Respublikos teismams, jei atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą arba juridinis asmuo - darbdavys - buvo registruotas Lietuvos Respublikoje. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 2.12 straipsnį fizinis asmuo laikomas turintis nuolatinę gyvenamąją vietą toje valstybėje, kurioje jis nuolat gyvena, ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta. Fizinis asmuo pripažįstamas turinti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, jeigu jis, čia savo valia įkuria ir išlaiko savo vienintelę gyvenamąją vietą, ketindamas čia įkurti ir išlaikyti savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų centrą. Jei fizinis asmuo gyvena keliuose valstybėse, tai nuolatinę gyvenamąją vietą laikytina ta valstybė, su kuria asmuo labiausiai susijęs. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, reglamentuodamas nacionalinį teisingumą, atskirai nenurodo juridinio asmens buveinės vietos kriterijaus. Lietuvoje juridinio asmens gyvenamąją vietą laikoma valstybė, kurioje jis steigtas. Lietuvoje registruoti juridiniai asmenys turi turėti ir buveinę Lietuvoje.

Bet kuri valstybė, siekdama apginti tiek privatų, tiek viešąjį interesą, gali nustatyti, kad kai kurios civilinės bylos priklauso išimtinai jos kompetencijai. Tačiau Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nepriskiria darbo bylų prie išimtinai priklausančių Lietuvos teismų kompetencijai.

Individualiems ginčams, kylantiems iš darbo bylų su užsienio elementu, dėl žalos padarymo taip pat taikomos taisyklės dėl alternatyvaus teritorinio teisingumo, t.y. ieškinys gali būti pareiškiamas pagal prievolės atsiradimo - iš darbo sutarties vykdymo ir delikto - žalos padarymo, vietą. Čia yra svarbu išsiaiškinti, kad laikoma žalos padarymo vieta. Byloje UAB „Littransvis“ v. K. Nemceva (bylos Nr. 3K-3-556/1999), ieškinys buvo paduotas ne pagal atsakovo gyvenamąją vietą, kuris buvo Rusijos Federacijoje, o pagal žalos padarymo vietą. Teismo pareiga buvo nustatyti ar žala atsirado Vilniaus apygardos teismo teritorijoje. Pagal bylos faktus atsakovas – darbuotojas K. Nemcevas, neteisėtai disponavo debetine kortele, kuri buvo išduota Vilniaus banko, tuo tarpu neteisėti veiksmai - nuimti pinigai, buvo padaryti Rusijos Federacijoje. Šioje byloje

teismas nustatė, kad žalos atsiradimo vieta yra ten, kur buvo ieškovui padarytas nuostolis, ir perdavė bylą nagrinėti Rusijos Federacijos teismui.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 411 straipsnio 2 dalį, byla teisinga Lietuvos teismams, jei darbas yra ar buvo, ar turėjo būti dirbamas Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šiame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso straipsnyje yra įtvirtintas apsauginis teisingumas darbo byloms. Klausimas kaip yra taikoma ši norma bylos su užsienio elementu atveju. Remiantis teisės normų konkurencijos principu *lex specialis derogat legi generali*, turėtų būti taikomas tik Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnis, t.y. pagal prievolės atsiradimo ar prievolės įvykdymo vietos kriterijus. Darbo sutarties vykdymo vieta yra sutartinės prievolės įvykdymo vieta, todėl be kitų teisingumo kriterijų, įvertinamas ir *forum laboris* principas.

Taip pat, Lietuvos teismams teisingos bylos, jeigu ginčo šalys yra susitarusios, kad jų ginčą spręs Lietuvos teismai (sutartinis teisingumas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 787 straipsnio 2 dalis). 787 straipsnio 2 dalis ir 788 straipsnio 1 dalis bylose su užsienio elementu leidžia susitarti šalims nagrinėti bylą Lietuvos teismuose tik turtiniuose ginčiuose ir nagrinėti užsienio valstybės teisme tik ūkinės komercinės veiklos subjektams. Galima daryti išvada, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatant teritorinį tokių bylų teisingumą, susitarti ginčo šalims dėl teisingumo darbo bylose negalima. Tuo tarpu, tarptautiniai teisės aktai tokią galimybę numato. Todėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas galėtų būti koreguotinas šioje srityje siekiant apsaugoti silpnesniąją šalį ir nepažeisti sutarties laisvės principo, t.y. leisti susitarti šalims iškilus ginčui arba, jei susitarimu numatoma galimybė, silpnesnei šaliai kreiptis į kitus teismus⁹⁰.

3. 4. Tarptautinis darbo bylų teisingumas pagal ES teisę

Europos Sąjungos civilinio proceso teisė yra bendros Europos Sąjungos teisinės sistemos dalis, todėl ir jos taikymas yra grindžiamas tais pačiais principais. Pirmiausia šiuo atveju kalbama apie Europos Sąjungos teisės viršenybės principą prieš nacionalinę teisę. Tai reiškia, kad esant nacionalinės ir Europos Sąjungos teisės normų kolizijai, turi būti taikoma Europos Sąjungos teisės norma. Tai pasakytina ir apie Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso reglamentuojamą bylų su užsienio elementu

⁹⁰ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 149. ISBN 978-9955-30-008-3.

teisingumą, kurį taip pat reglamentuoja Europos Sąjungos teisės aktai. Jeigu užsienio valstybė, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę sutartį, yra Europos Sąjungos valstybė narė, tai darbo ginčai kilę tarp Lietuvos ir šios valstybės asmenų, reglamentuojami Europos Sąjungos teisės.

Lugano konvencija pagrindiniu teisingumo nustatymo kriterijumi pripažįsta atsakovo gyvenamąją vietą. Atsakovo gyvenamoji vieta nustatoma pagal valstybės, kurios teismams teisinga byla, nacionalinius įstatymus. Šiame klausime išlieka sunkumas tas, kad kiekvienos šalies teismas kitaip apibrėžia juridinio asmens buveinės vietą, t.y. vieni buveinę laiko juridinio asmens įregistravimo vietą, kiti pagrindinę juridinio asmens verslo vietą. Lugano konvencijos 5 straipsnis numato, kad ieškiniai dėl žalos padarymo pareiškiami valstybės, kurios teritorijoje atsitiko žalos padaręs įvykis, teismui.

Priėmus Reglamentą Briuselis I, kurio pagrindas yra Briuselio ir Lugano konvencijų nuostatos su tam tikromis pataisomis, esminę reikšmę apibūdinant subjektines reglamento taikymo ribas su nedidelėmis išimtimis turi atsakovo gyvenamoji vieta valstybėje narėje ir visiškai jokios reikšmės neturi jo pilietybė (Reglamento Briuselis I 2 straipsnio 1 dalis). Ir tik atskiroms bylų rūšims, tame tarpe ir darbo byloms, numatytos tam tikros privilegijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad nustatant gyvenamąją vietą ir sprendžiant bylos teisingumo valstybės narės viduje klausimus yra taikoma *lex fori* taisyklė. Reglamento Briuselis I 59 straipsnio 1 dalis teigia, kad tais atvejais, kai atsakovo gyvenamoji vieta yra toje valstybėje, kurioje pareiškiamas ieškinys, teismas „gyvenamosios vietos“ sąvoką aiškina vadovaudamasis tos valstybės teise. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai ieškinys pareiškiamas vienos valstybės narės teisme, o atsakovo gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje, teismas, konstatuodamas gyvenamosios vietos buvimą, taiko tos valstybės narės, kurioje asmuo teigia turintis gyvenamąją vietą, teisę⁹¹. Lietuvoje fizinio asmens nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymas reglamentuotas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁹² 2.12 straipsnyje „fizinio asmens nuolatinės gyvenamoji vieta, reiškiami asmens teisinį santykį su valstybę ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje asmuo nuolat ar daugiausiai gyvena, laikydamas tą valstybę savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta. Nustatant juridinių asmenų ar įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių (neribotos

⁹¹ EC Coyncil Regulation No. 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement if Judgement in Civil and Commercial Matters. [žiūrėta: 2009 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą <[>](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en,lt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,ga,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=461713:cs&page=.)

⁹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

civilinės atsakomybės juridinių asmenų), buveinės vietą, turėtų būti taikomas Reglamento Briuselis I 60 straipsnis. Šis straipsnis numato kelis alternatyvius „asmens buveinės“ nustatymo kriterijus:

- įstatuose numatyta buveinės vieta;
- centrinės administracijos buvimo vieta;
- pagrindinė verslo vieta.

Tais atvejais, kai nurodyti kriterijai nesutampa, ieškovas iš esmės turi galimybę pasirinkti, kuriose iš valstybių narių pagal vieną ar kelis kriterijus jis pareikš ieškinį⁹³.

Reglamento Briuselis I 18 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu darbuotojas sudaro individualią sutartį su darbdaviu, kuris minėtoje valstybėje narėje neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, bet vienoje iš valstybių narių turi filialą, agentūrą arba kitoki padalinį, visuose su minėto filialo, agentūros ar padalinio veikla susijusiuose ginčiuose laikoma, kad darbdavio nuolatinė gyvenamoji vieta yra toje valstybėje. Tokios nuostatos palankesnės darbuotojui, nes įmonės filialo, padalinio ar atstovybės vieta yra tinkamas kriterijus pareikšti ieškinį darbdaviui⁹⁴.

Be pagrindinės jurisdikcijos taisyklės, t.y teisingumo nustatymo pagal atsakovo gyvenamąją vietą, nustato, kad jurisdikcija turėtų būti nustatoma ir pagal kitą alternatyvų jurisdikcijos pagrindą, atsižvelgiant į glaudų teismo ir bylos ryšį arba siekiant padėti tinkamai vykdyti teisingumą.

Reglamentas Briuselis I numato alternatyvų teisingumą (5 straipsnis):

- ginčiuose, kylančiuose iš sutartinių teisinių santykių, ieškiniai teisingi teismui pagal sutartinės prievolės vykdymo vietą;
- ginčiuose dėl delikto arba kvazidelikto ieškinys gali būti pareikštas teismui toje valstybėje, kurioje įvyko (įvyks) ar buvo atliktas žala sukėlęs įvykis;
- ginčiuose, susijusiuose su filialo, atstovybės arba kitokio įmonės padalinio veikla, ieškinys gali būti pareiškiamas vietos, kurioje veikia toks filialas, atstovybė arba kitoks įmonės padalinys, teismuose.

Bylų, kylančių iš individualių darbo sutarčių, teisingumas, palyginti su nustatytu Briuselio ir Lugano konvencijose, naujai reglamentuojamas Reglamento

⁹³ NEKROŠIUS, V. *ES civilinio proceso teisė*. Vilnius : Justitia, 2009, p. 28. ISBN 9789955616443.

⁹⁴ BUŽINSKAS, G. Nacionalinės darbo ginčų jurisdikcijos problemos suvienytos Europos kontekste. *Darbo ir socialinės teisės XX amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos*: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p.195.

Briuselis I 5 skirsnyje. Siekiant apginti silpnesnės šalies (darbuotojo) interesus yra skiriamas bylų teisingumas, kai ieškinį pareiškia darbuotojas ir kai ieškinį pareiškia darbdavys.

Reglamentas Briuselis I išsamiai reguliuoja bylų, kylančių ir individualių darbo sutarčių, teisingumą. Šio reglamento 18 straipsnio 1 dalies nuostatos yra taikomos tik tiems ieškiniams, kurių dalykas yra individuali darbo sutartis ar reikalavimas, kylantis iš individualios darbo sutarties. Didžiausią reikšmę šiuo atveju turi „darbo sutarties sąvoka“, kuri, kaip ir daugelis kitų, yra autonominio aiškinimo dalykas. Paprastai pripažįstama, kad sutartis yra darbo, jeigu jos pagrindu asmuo per tą, tikrą laikotarpį atlieka kitos asmens nauda tam tikrus veiksmus, paklusdamas jo nurodymams ir gaudamas už tai atlygį⁹⁵. Taip pat šiame reglamente, kalbant apie darbo sutartis, silpnesniąją šalį turėtų ginti palankesnės tokios šalies interesams jurisdikcijos taisyklės nei bendrosios taisyklės. Atsižvelgiant į būtinumą ginti silpnesnės šalies interesus, kai kurių ginčų, kylančių iš tam tikrų sutarčių, teisingumas nustatomas pagal specialiąsias taisykles. Bylų kylančių iš individualių darbo sutarčių, teisingumas nustatomas:

- pagal reglamento 5 skirsnio taisykles, nepažeidžiant Reglamento 4 straipsnio ir 5 straipsnio 5 punkto nuostatų. Reglamento 4 straipsnio taikymas reiškia, kad taisyklės, reglamentuojančios bylų, kylančių iš individualių darbo sutarčių, teisingumą, yra taikomos tik toms byloms, kuriose atsakovo gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje. Šios taisyklės išimtis yra 18 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią darbdavys, neturintis gyvenamosios vietos valstybėje narėje, kuriose yra įmonės filialas, agentūra ar kitoks padalinys, vertinamas taip, lyg turėtų gyvenamąją vietą valstybėje narėje. Reglamento 5 straipsnio 5 dalies taikymo būtinumas reiškia, kad darbdaviui, kurio gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, jei byla kyla iš filialo, agentūros ar kitokio padalinio, esančio kitoje valstybėje narėje, veiklos, ieškinys gali būti pareiškiamas ir padalinio buvimo vietos valstybės narės teisme.
- jeigu darbuotojas sudaro individualią darbo sutartį su darbdaviu, kuris minėtoje valstybėje narėje nuolat negyvena, bet vienoje iš valstybių narių turi filialą, agentūrą arba kitokią įmonės padalinį, kilus bet kokiame su minėto filialo, agentūros arba įmonės padalinio

⁹⁵ NEKROŠIUS, V. *ES civilinio proceso teisė*. Vilnius : Justitia, 2009, p.54. ISBN 9789955616443.

veikla susijusiam ginčui pripažįstama, kad darbdavio nuolatinė gyvenamoji vieta yra toje valstybėje.

- valstybėje narėje nuolat gyvenančiam darbdaviui ieškinį galima pareikšti valstybės narės, kurioje yra jo nuolatinė buvimo vieta, teismuose arba darbuotojo darbo vietos valstybės narės teismuose, arba paskutinės tokios darbo vietos valstybės narės teismuose, arba kitos valstybės narės teismuose, jeigu darbuotoj darbo vieta yra arba buvo ne šalyje, kuriose yra arba buvo darbuotoją įdarbinusi įmonė, t.y. nustatytas alternatyvusis teisingumas darbuotojo pasirinkimui.
- darbdavys darbuotojui gali pareikšti ieškinį tik valstybės narės, kurioje yra darbuotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose. Tačiau ši taisyklė neturi įtakos darbdavio teisei pareikšti ieškinį teisme – jis jį pareikš tame teisme, kuriame pagal darbuotojo ieškinį iškelta ir nebaigta nagrinėti byla.
- Reglamentas Briuselis I pripažįsta ir darbo bylų sutartinį teisingumą, tačiau tik esant dviem sąlygom. Pirmas, darbuotojas ir darbdavys susitarimą dėl teisingumo gali sudaryti tik kilus ginčui, t.y. nepripažįstami išankstiniai susitarimai dėl teisingumo. Antra, toks susitarimas turi neriboti darbuotojo pasirinkimo galimybes, numatytos Reglamente, o atvirkščiai – leisti darbuotojui iškelti bylą kituose, nei nurodyta Reglamente, teismuose^{96 97}.

Darbuotojo ieškiniai. Pagal Reglamento 19 straipsnį darbuotojo ieškiniai gali būti pareiškiami:

- Teisme tos valstybės narės, kurioje yra darbdavio gyvenamoji (buveinės) vieta. Nustatant šią vietą turėtų būti vadovaujamosi reglamento 59-60 straipsnių. Darbdavio nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma pagal Reglamento numatytas taisykles. Darbdavio fizinio asmens gyvenamoji vieta nustatoma pagal nacionalinę teisę (59 straipsnis).
- Teisme kitos valstybės narės, kurioje darbuotojas paprastai dirba arba dirbo. Jeigu darbuotojas paprastai dirbo vienoje valstybėje

⁹⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 570. ISBN 9955616121.

⁹⁷ NEKROŠIUS, V. *ES civilinio proceso teisė*. Vilnius : Justitia, 2009, p.54. ISBN 9789955616443.

narėje, ieškinys gali būti pareiškiamas filialo, kuriame jis buvo įdarbintas, buvimo vietos ar buvusios buvimo vietos teisme⁹⁸.

Pagal Europos Teisingumo Teismo praktiką, kai darbuotojas dirba keliose valstybėse narėse, darbo vieta laikoma ta vieta, kur yra faktinė pagrindinė darbo atlikimo vieta arba kurioje atliekama didžioji dalis darbo. Europos Teisingumo Teismas išaiškino, kad kai darbuotojas darbo funkcijas vykdo ne toje vietoje, kur yra suderinta pirminė darbo sutartyje, bet kitoje vietoje ir su kitu darbdaviu sudarytos sutarties pagrindu, ši vieta įprastinė darbo vieta gali būti laikoma tik jeigu abi darbo sutartys tarpusavyje yra susijusios ir jeigu pirmasis darbdavys yra suinteresuotas, kad darbuotojas dirbtų ir antrajam darbdaviui. Šiais atvejais pagrindiniam darbdaviui ieškinys gali būti pareiškiamas ir pagal antrojo darbo atlikimo vietą. Ši nuostata šalių susitarimu gali būti pakeista tik po to, kai kilo ginčas, arba tik darbuotojui naudingesnė nuostata⁹⁹. Europos Teisingumo Teismas yra pasisakęs, kad nuolatine darbo vieta turi būti laikoma ta vieta, kur atliekamos esminės darbo sutarties funkcijos ir pareigos. Taip pat, jei darbuotojas atlieka pagal sutartį keliose valstybėse narėse, laikoma, kad paprastai jis atlieka darbą vietoje, kur yra jo darbo veiklos centras. Nustatant tą vietą svarbu atsižvelgti, kur darbuotojas praleidžia daugiausia laiko, kur yra jo biuras, kuriame organizuojamas darbas, kur jis grįžta po kelionių į užsienį. Visuose savo sprendimuose Europos Teisingumo Teismas pabrėžia vienodą teisės aktų taikymą ir buvo palankesnis silpnesniajai šaliai¹⁰⁰.

Darbdavio ieškiniai. Reglamento 20 str. numatyta darbdavio teisė pareikšti ieškinį darbuotojui. Darbuotojas turi pareikšti ieškinį tik teisme tos valstybės narės, kurios yra darbuotojo nuolatinė gyvenamoji vieta. Tai neatima iš darbdavio teisės pagrindinio proceso vietos teisme pareikšti darbuotojui priešinį ieškinį. Darbdavys negali pareikšti ieškinio darbuotojui pagal darbo sutarties atlikimo vietą. Akivaizdi gynyba darbuotojo interesų, kai darbuotojo darbo ir gyvenamoji vietos nesutampa. Šios nuostatos susitarimu gali būti pakeistos tik kilus ginčui ir darbuotojo naudai.

Sutartinis teisingumas. Reglamentas Briuselis I riboja sutartinį teisingumo pasirinkimą darbo sutartyse. Reglamento 21 straipsnyje numatyta, kad šalys susitarimu gali pakeisti reglamente nustatytą darbo bylų teisingumą, jei susitarimas yra sudaromas jam kilus ginčui arba tas susitarimas leidžia darbuotojui kreiptis į kitus teismus, nei numatyta sutartyje, t.y. juo darbuotojui suteikiama papildomų garantijų ginti savo teises

⁹⁸ NEKROŠIUS, V. *ES civilinio proceso teisė*. Vilnius : Justitia, 2009, p. 54. ISBN 9789955616443.

⁹⁹ BUŽINSKAS, G. Nacionalinės darbo ginčų jurisdikcijos problemos suvienytos Europos kontekste. *Darbo ir socialinės teisės XX amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos*: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p.195.

¹⁰⁰ BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 185-186. ISBN 978-9955-30-008-3.

teisme. Šio straipsnio tikslas apsaugoti darbuotoją, kad jis sudarydamas darbo sutartį nebūtų priverstas pasirašyti susitarimo dėl teisingumo, nes laikomas, kad darbuotojas turi silpnesnes derybines pozicijas¹⁰¹. Nesilaikant šių sąlygų, susitarimas laikomas negaliojančiu. Bendrai reglamentas leidžia susitarti dėl tarptautinio, teritorinio, alternatyviojo teisingumo – kilusį ginčą bus kompetentingi nagrinėti kelių valstybių teismai. Susitarimo sąlygos - bent vienos iš šalių gyvenamoji (buveinės) vieta turi būti valstybėje narėje. Šiuo atveju, šalys gali gyventi skirtingose narėse ir susitarti vienoje iš jų, arba gali gyventi skirtingose ar toje pačioje ir susitarti trečioje šalyje. Pilietybė įtakos neturi.

Lyginant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas su Reglamento nuostatomis, galima teigti:

- pagal Reglamentą darbdavys gali kreiptis į teismą tik darbuotojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, tuo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso tokio ribojimo nenumato;
- reglamentas leidžia kilus ginčui darbuotojui ir darbdaviui susitarti, kur ginčas bus sprendžiamas, arba jei numato daugiau galimybių darbuotojui, o Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso iš viso draudžia darbo sutartyse susitarti dėl ginčų nagrinėjimo¹⁰².

1996 m. 12 16 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje. Šioje direktyvoje numatyta, kad darbuotojo ieškinys darbdaviui taip pat gali būti pareiškiamas teisme tos valstybės narės, į kurią darbuotojas yra ar buvo paskirtas.

Be pagrindinės jurisdikcijos taisyklės, t.y. teisingumo nustatymo pagal atsakovo gyvenamąją vietą, kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse narėse teisingumas yra nustatomas pagal vienos iš šalių pilietybę. Pvz. Prancūzijoje. Tačiau šis kriterijus aktualus Prancūzijos piliečiams kontaktuojant su ne Europos Sąjungos valstybių narių piliečiais ar juridiniais asmenimis, kadangi įsigaliojus Briuselio konvencijai ir Reglamentui Briuselis I, Prancūzija negali taikyti šio kriterijaus santykiuose su Europos Sąjungos valstybėmis.

Pagal Reglamento Briuselis I nuostatas, remiantis glaudžiu teismo vietos valstybės ir bylos ryšiu, ieškinys gali būti pateikiamas atsakovui ne jo gyvenamosios valstybės teismui. Šiuo atveju yra taikomas alternatyvusis teisingumas. Ieškiniuose dėl

¹⁰¹ BUŽINSKAS, G. Nacionalinės darbo ginčų jurisdikcijos problemos suvienytos Europos kontekste. *Darbo ir socialinės teisės XX amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos*: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p.197.

¹⁰² GRIGIENĖ, J. Jurisdikcijų konfliktai ir jų sprendimo būdai civilinėse bylose. *Teisė*, 2008, Nr. 50, p. 43-51.

žalos atlyginimo galima kreiptis į tos valstybės teismą, kur įvyko žala. Pagal Europos Teisingumo teismo išaiškinimo žalos atsiradimo vieta apima tiek padarinių atsiradimo vietą, tiek vietą, kur atsirado veiksmas, sukėlęs žalą.

3. 5. Tarptautinis darbo bylų teisingumas pagal tarptautines dvišales sutartis

Teisingumo nustatymo kriterijai yra reglamentuoti ne tik nacionaliniuose teisės aktuose, bet ir Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse. Pagal Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo¹⁰³ 11 straipsnį, jei įsigaliojusi ratifikuota Lietuvoje tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, taikomos tarptautinės sutarties teisės normos.

Darbo bylų, turinčių užsienio elementą teisingumas nustatomas, ne tik pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso tarptautinio teisingumo taisyklės, bet pirmiausia pagal tarptautines sutartis, jei tokios yra pasirašytos tarp Lietuvos ir šalies, kurioje yra atsakovo buveinė arba yra, buvo ar turėjo būti dirbamas darbas.

Teisingumo nustatymas pagal tarptautines sutartis nėra unifikuotas. Sutartyse numatyti skirtingi teisingumo nustatymo kriterijai: atsakovo gyvenamoji vieta, pilietybė, atsakovo turto buvimo vieta, žalos padarymo vieta. Dauguma dvišalių tarptautinių sutarčių nustato, kad civilinės bylos priklauso susitariančios šalies, kurios teritorijoje yra atsakovo fizinio asmens gyvenamoji vieta ar juridinio asmens – valdymo įstaigos, atstovybės ar filialo buveinė teismų kompetencija (Lietuvos Respublikos sutarčių su Estija ir Latvija – 20 straipsnis, su Kazachstanu – 21 straipsnis, su Azerbaidžanu – 20 straipsnis, su Uzbekistanu – 21 straipsnis, su Baltarusija - 20 straipsnio 1 dalis, su Moldova - 20 straipsnis 1 dalis, su Ukraina - 21 straipsnis, su Rusija 21 straipsnio 1 dalis). Išsiskiria Lietuvos Respublikos dvišalė sutartis su Lenkija, kurioje teismo kompetencija nustatoma atskirai kiekvienai kategorijai.

Teisė pasirinkti vieną iš kelių teismų, kuriems byla teisinga, priklauso ieškovui. Ieškovas, be to, turi teisę pareikšti ieškinį remdamasis bendrąją teritorinio teisingumo taisykle – pagal atsakovo gyvenamąją ar buveinės vietą. Teisingumo pagal pasirinkimą atvejai galimi ir bylose su tarptautiniu (užsienio) elementu. Tai būna numatyta dvišalėse teisinės pagalbos sutartyse. Pagal Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutarties „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose“ 38 straipsnį deliktinių teisinių santykių bylas nagrinėti yra kompetentingas teismas tos susitariančios šalies, kurios teritorijoje įvyko veiksmas,

¹⁰³ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1948.

esantis prievolių priežastimi, arba kurios teritorijoje atsakovas turi gyvenamąją vietą, taip pat teismas susitariančios šalies, kurioje teritorijoje ieškovas turi gyvenamąją vietą, jeigu toje teritorijoje yra atsakovo turtas. Pagal Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutarties „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“ 33 straipsnį ir Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose“ 40 straipsnį žalos atlyginimo bylose priimti sprendimus kompetentingas teismas tos susitariančios šalies, kurios teritorijoje įvyko veiksmas arba kitokia aplinkybė, tapusi pagrindu reikalauti atlyginti žalą. Nukentėjusysis taip pat gali pareikšti ieškinį teisme tos susitariančios šalies, kurios teritorijoje atsakovas turi buveinės vietą.

Sutartinis teisingumas galimas ir bylose su užsienio elementu. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 140 straipsnis, leidžiantis šalims susitarti koks teismas nagrinės bylą ginčo kilimo atveju, taikomas ir byloms, turinčioms tarptautinį elementą.

Dvišalėse sutartyse teisingumo kriterijumi yra numatyta ir žalos padarymo vieta. Šiuo atveju ieškovai gali kreiptis į teismą tos susitariančios šalies, kurios teritorijoje įvyko veiksmas arba kitokia aplinkybė, tapusi pagrindu reikalauti atlyginti žalą. Tokia nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos sutarties su Kazachstanu - 39 straipsnyje, su Azerbaidžanu - 38 straipsnyje, su Uzbekistanu - 40 straipsnyje 3 dalyje, su Latvija bei Estija - 39 straipsnyje 3 dalyje, su Rusija - 40 straipsnio 3 dalyje, su Ukraina - 33 straipsnio 3 dalyje, su Moldova - 30 straipsnio 3 dalyje.

Lietuvos teismams nustatant teisingumą, dažnai tenka taikyti ir dvišalių sutarčių dėl teisinės pagalbos nuostatas. Darbo byloje D.Gervienė v. UAB „Eura“¹⁰⁴ teismas taip pat nurodė, jog pagal Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose sutarties 41 straipsnį prievolės atlyginti žalą nustatomos pagal įstatymus susitariančios šalies, kurios teritorijoje įvyko veiksmas ar kitokia aplinkybė, tapusi pagrindu reikalauti atlyginti žalą, išskyrus prievoles, kylančias iš sutarčių ar kitų teisėtų veiksmų, ir šiose bylose priimti sprendimus kompetentingas teismas tos susitariančios šalies, kurios teritorijoje įvyko veiksmas ar kitokia aplinkybė, tapusi pagrindu reikalauti atlyginti žalą. Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.13 straipsnį, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytos kitokios taisyklės negu numato šis kodeksas ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, taikomos tarptautinių sutarčių

¹⁰⁴ 2005 m. balandžio 29 d. Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje D.Gervienė v. UAB „Eura“, Nr. 2A-34/2005, 44.5.2.2; 44.5.2.16; 130.1.4 kat.

normos. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad kadangi ieškovė ir atsakovas yra Lietuvos asmenys, todėl, sprendžiant klausimą dėl uždarnosios akcinės bendrovės atsakomybei taikytinos teisės, Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 41 straipsnio 1 dalis netaikytina, nes byla yra labiau susijusi su Lietuva (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.11 straipsnio 3 dalis). Vien ta aplinkybė, kad įvykis, sukėlęs žalą, įvyko Baltarusijoje, nėra pakankamas pagrindas ginčo santykiui taikyti Baltarusijos teisę, nes abi ginčo šalys yra Lietuvos asmenys. Minėta sutarties norma taikytina tik tais atvejais, kai prievolės atlyginti žalą šalys yra skirtingų valstybių asmenys. Todėl darytina išvada, kad įvykio, sukėlusio žalą, įvykimas Baltarusijos teritorijoje, nėra pakankama aplinkybė, leidžianti kvalifikuoti ginčo santykį kaip turintį užsienio elementą, dėl kurio šiam santykiui reikėtų taikyti užsienio teisę, reglamentuojančią žalos atlyginimo klausimus¹⁰⁵.

3. 6. Tarptautinis teisingumas darbo bylose su trečiųjų šalių elementu

Darbo bylos su užsienio elementu teisingumas, jei ginčo šalis, dalykas, ar darbas buvo dirbamas ne Europos Sąjungos valstybėje narėje ar ne šalyje, su kuria Lietuva yra pasirašiusi tarptautinę sutartį, nustatomas pagal bendrąsias Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso tarptautinio teisingumo taisykles. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000-12-21 nutarimą Nr. 28, kriterijai, kuriais remiantis galima pripažinti, kad byla su tarptautiniu elementu yra teisinga Lietuvos teismams:

- atsakovas turi filialą Lietuvoje;
- ieškinys kilęs iš filialo veiklos;
- darbo atlikimo vieta Lietuvos teritorijoje.

Taikant bendrąsias teisingumo taisykles, būtina atsižvelgti į civilinių bylų su tarptautiniu (užsienio) elementu specifiką. Tarptautinis (užsienio) civilinės bylos elementas nulemia tai, kad byla yra teisinga Lietuvos teismams tik tuo atveju, jeigu egzistuoja tam tikras ryšys tarp šalių ginčo ir Lietuvos, ir šio ryšio pagrindu civilinė byla patenka į Lietuvos teismų jurisdikciją. Darbo bylų su tarptautiniu (užsienio) elementu teisingumo Lietuvos teismams klausimą reikėtų spręsti vadovaujantis šiais pagrindiniais kriterijais:

¹⁰⁵ 2005 m. balandžio 29 d. Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *D.Gervienė v. UAB „Eura“*, Nr. 2A-34/2005, 44.5.2.2; 44.5.2.16; 130.1.4 kat.

1. kai yra asmeninio neturtinio pobūdžio ieškinys, civilinė byla su tarptautiniu (užsienio) elementu teisinga Lietuvos teismams, jeigu:
 - atsakovo gyvenamoji vieta ar buveinė yra Lietuvoje (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnis);
2. kai yra asmeninio turtinio pobūdžio ieškinys, civilinė byla su tarptautiniu (užsienio) elementu teisinga Lietuvos teismams, jeigu:
 - atsakovo gyvenamoji vieta ar buveinė yra Lietuvoje (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnis);
 - atsakovas – užsienio juridinis asmuo turi filialą Lietuvoje, ir ieškinys yra kilęs iš filialo veiklos (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 138 straipsnis 3 dalis);
 - pareikštas ieškinys dėl žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat maitintojo gyvybės atėmimu, jeigu ieškovas gyvena Lietuvoje arba Lietuvoje yra žalos padarymo vieta (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 138 straipsnis 5 dalis);
 - pareikštas ieškinys dėl žalos, padarytos asmens turtui, o žalos padarymo vieta yra Lietuvoje (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 138 straipsnis 6 dalis);
 - pareikštas ieškinys, kylantis iš sutarties, kurioje jos įvykdymo vieta yra nurodyta Lietuvos teritorija (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 138 straipsnis 8 dalis);
 - šalys sutartyje yra pasirinkusios Lietuvos teismų jurisdikciją ir toks šalių susitarimas nepažeidžia nei vienos iš šalių valstybių teisės nustatytą išimtinio teisingumo taisyklių (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 140 straipsnis);

IŠVADOS

1. Bylos dėl paslaugų tarnautojų tarnybinių santykių yra nagrinėjamos bendrosios kompetencijos teismuose. Viešojo administravimo subjektų, dirbančių pagal darbo sutartis ar esančių darbdaviais, tarnybinio ginčai nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose.
2. Tam, kad pritaikyti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XX skyriuje nustatytas specialiąsias darbo bylų teisingumo nustatymo taisykles, ginčas turi kilti siekiant apginti savo kaip darbuotojo teises, o ne turtines teises, nors jos ir būtų susijusios su darbo santykiais.
3. Lietuvos Respublikos darbo kodekse vartojami du terminai: darbovietė ir darbo vieta. Kalbine prasme šios sąvokos yra tapačios. Todėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 411 straipsnio 2 dalyje nurodytas teisingumas ieškinio padavimui pagal darbo vietą reiškia, kad ieškinys dėl darbo ginčo galės būti paduotas pagal darbo sutartyje nurodytą darbovietės adresą, nebent šalys darbo sutartyje nurodytą kitą darbo vietą arba pateiktų svarius įrodymus kur darbas buvo dirbamas.
4. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 412 straipsnio 2 dalimi, materialinės atsakomybė bylos, kurios kyla dėl darbuotojo materialinės atsakomybės, išieškojimo iš darbuotojo, kai padaryta žala viršija jo vidutinį darbo užmokestį, ar dėl darbdavio materialinės atsakomybės, taip pat kiti ginčai dėl žalos, susijusios su darbo santykiais, atlyginimo yra prilyginamos civilinėms byloms. Tai, kad šioms byloms netaikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso skyriaus „Darbo bylų nagrinėjimo ypatumai“ normos, negarantuoja darbuotojui, kaip silpnesniajai darbo santykių šaliai, jo teisių optimalaus gynimo.
5. Darbo bylose su užsienio elementu Lietuvos teismams teisingos bylos, jeigu ginčo šalys yra susitarusios, kad jų ginčą spręs Lietuvos teismai, tačiau tokį susitarimą leidžia tik Europos Sąjungos Reglamentas Briuselis I.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos naudojamos tik tuo atveju, jei nėra pasirašytos tarptautinės sutarties ar ginčo šalis nėra ES valstybės narės pilietis ar turintis joje nuolatinę gyvenamąją vietą. Jeigu nagrinėjama byla susijusi su valstybe, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartį, tarptautinio civilinio proceso klausimai turi būti sprendžiami pagal ją, o ne pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 780 straipsnį. Tačiau jeigu užsienio valstybė, su kuria Lietuva yra pasirašiusi

dvišalę sutartį, yra Europos Sąjungos valstybė narė, dvišalės sutartis taikoma tiek, kiek atitinkamo klausimo nereglamentuoja Europos Sąjungos teisė.

7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatant teritorinį bylų su užsienio teismingumą, susitarti ginčo šalims dėl teismingumo darbo bylose negalima. Tuo tarpu, remiantis Reglamentu Briuselis I, toks susitarimas ribojamas, bet galimas: šalys gali susitarti po to, kai iškilo ginčas, arba susitarimas yra palankus darbuotojui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINĖ LITERATŪRA

1. Principles of Transnational Civil Procedure. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.unidroit.org/english/news/archive/news-2004-1.pdf>>.
2. EC Coyncil Regulation No. 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement if Judgement in Civil and Commercial Matters. [žiūrėta: 2009 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą <[http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en,lt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,ga,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=461713:cs&page=](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en,lt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,ga,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=461713:cs&page=1)>.
3. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-779.
4. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 14-234.
5. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių taisyklių. Valstybės žinios, 1994, Nr. 28-492.
6. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 13-296.
7. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 19-440.
8. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 91-1767.
9. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1994, Nr. 51-1399.
10. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 1997, Nr. 101-2552.
11. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse ir baudžiamosiose bylose. Valstybės žinios, 2001, Nr. 75-2642.
12. Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos sutartis dėl teisinio ir teismo bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose. Valstybės žinios, 1996, Nr. 18-464.
13. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3210.
14. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
16. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1948.

17. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
18. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.
19. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
20. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
21. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios Nr. 85-2566, 2000.
22. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.
23. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961,.
24. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.
25. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 111-3574.
26. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.
27. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. ISBN 9955557893.
2. BUŽINSKAS, G.; GRIGIENĖ, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. ISBN 978-9955-30-008-3.
3. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. ISBN 9986567920.
4. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005. ISBN 9955616121.
5. NEKROŠIUS, I.; TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P.; et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. ISBN 9986567874.
6. NEKROŠIUS, V. *ES civilinio proceso teisė*. Vilnius : Justitia, 2009. ISBN 9789955616443.
7. VALANČIUS, V.; NEKROŠIUS, V.; LAUŽIKAS, E.; et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2004. ISBN 9955616040.
8. BUŽINSKAS, G. Nacionalinės darbo ginčų jurisdikcijos problemos suvienytos Europos kontekste. *Darbo ir socialinės teisės XX amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
9. DAVULIS, T. Darbo teisė suvienytoje Europoje. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 06 d.]. Prieiga per internetą <http://www.justicija.lt/magazine2.php?open=zurnalai&sub=straipsnis&straipsnio_id=740&zurnalas=2&tem=DARBO%20TEIS%C4%96&zur_id=48>
10. GRIGIENĖ, J. Jurisdikcijų konfliktai ir jų sprendimo būdai civilinėse bylose. *Teisė*, 2008, Nr. 50.

TEISMŲ PRAKTIKA

1. 1998 m. sausio 5 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *V. Sutkonis v. JAV ambasada*, Nr. 3K-1/1998.
2. 1999 m. balandžio 21 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Z. Vilčiauskienė v. UAB „Narvita“*, Nr. 3K-3-86/1999, 1 kat.
3. 2000 m. balandžio 3 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *E. D. Urbelionienė v. UAB „Madata“*, Nr. 3K-3-408/2000, 5 kat.
4. 2000 m. gegužės 1 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. b. *Ramūnas Kvedaravičius v. UAB „Dega“*, Nr. 3K-3-380/2000, 2 kat.
5. 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28 Lietuvos Aukščiausiojo Tesimo senato patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktiko, taikant tarptautines privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“.
6. 2002 m. gruodžio 18 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *J. Juonys v. Daugų vidurinė mokykla* Nr. 3K-3-1580/2002, 13 kat.
7. 2004 m. kovo mėn. 4 d. LAT konsultacija Nr. A3-100.
8. 2005 m. balandžio 29 d. Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *D. Gervienė v. UAB „Eura“*, Nr. 2A-34/2005, 44.5.2.2; 44.5.2.16; 130.1.4 kat.
9. Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti, 2007-07-02 nutartis.
10. Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti, 2008-05-13 nutartis.
11. 2008 m. liepos mėn. 30 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *P. B. V. ir A. A. v. UAB „Reasta“*, Nr. 2S-542-275/2008, 106.8.3.; 122.4 kat.
12. 2008 m. rugsėjo mėn. 24 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *R. L. v. UAB „Žurnalų leidybos grupė“*, Nr. 2S-676-56/2008, 94.5; 122.4 kat.
13. 2008 m. spalio mėn. 21 d. Vilniaus apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *L. M. v. UAB „Savas kazino“*, Nr. 2S-748-520/2008, 35.3.6., 67., 94.2.2., 122.4.(S) kat.
14. 2008 m. gruodžio mėn. 29 d. Panevėžio apygardos teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *R. S v. UAB „Žalgirio lota“*, Nr. 2S-561-198/2008, 94.5; 106.8.2; 121.14; 122.4 kat.

SANTRAUKA

Teisingumas, tai teismų kompetencijai priskiriamų bylų paskirstymas teismams. Tai nėra lengvas uždavinys asmeniui siekiančiam apginti savo pažeistas teises, ypač darbo bylose. Tuo labiau Lietuvai įstojus į ES, didesniai skaičiui asmenų išvykstant dirbti į užsienį, atsiranda problema, kius darbo ginčui nustatyti teisingumą ginčiuose su užsienio elementu. Tobulų teisės normų nustatant darbo bylų, ypač su užsienio elementu, teisingumą, taip pat ir teisingumo kriterijų nėra.

Darbo **tikslas**: išsiaiškinti kokia yra darbo ginčų bylų, kylančių iš individualių darbo sutarčių, teisingumo tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu aspektu, esmė.

Darbe susipažįstama su teisingumo sąvoka, jo rūšimis, aiškinamasi kada darbo byla yra laikoma turinti užsienio elementą, analizuojamas darbo bylų teisingumas nacionaliniu aspektu, t.y. nustatomas darbo bylų priskirtinumas teismams bei teisingumas konkrečiam teismui, analizuojamas darbo bylų teisingumas tarptautiniu aspektu, t.y. analizuojama kaip darbo bylų teisingumo nustatymas skiriasi priklausomai nuo ginčo šalių pilietybės, gyvenamosios ar dirbamo darbo vietos, analizuojamas bylų dėl žalos, atsiradusios iš darbo santykių, teisingumas tiek Lietuvos vidaus teisėje, tiek ir esant byloje užsienio elementui.

Darbo ginčai, numatyti darbo kodekse yra nagrinėjami ikiteisminėje institucijoje – darbo ginčų komisijoje. Ginčams dėl žalos, susijusios su darbo santykiais, atlyginimo ikiteisminio nagrinėjimo reikalavimas netaikomas. Nesilaikant ikiteisminio nagrinėjimo taisyklių, ieškinys teisme gali būti nepriimtas arba paliktas nenagrinėtas. Darbo bylų teisingumas teismuose nustatomas pagal atsakovo gyvenamą vietą arba pagal vietą, kurioje darbas yra dirbamas, buvo dirbamas ar turėjo būti dirbamas. Ginčų dėl žalos, susijusios su darbo santykiais, atlyginimo teisingumas nustatomas pagal ieškovo gyvenamą vietą arba žalos padarymo vietą.

Lietuvos teismams teisingos bylos su užsienio elementu, jeigu ginčo šalys yra susitarusios, kad jų ginčą spręs Lietuvos teismai.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos naudojamos tik tuo atveju, jei nėra pasirašytos tarptautinės sutarties ar ginčo šalis nėra ES valstybės narės pilietis ar turintis joje nuolatinę gyvenamąją vietą. Tačiau jeigu užsienio valstybė, su kuria Lietuva yra pasirašiusi dvišalę sutartį, yra Europos Sąjungos valstybė narė, dvišalės sutartis taikoma tiek, kiek atitinkamo klausimo nereglamentuoja Europos Sąjungos teisė.

SUMMARY

The jurisdiction is case, attributed to court competence, allocation for courts. It is not an easy task for a person seeking to defend their infringed rights, especially in industrial cases. After Lithuania joined the EU, and as larger numbers of people leave to work abroad, it becomes a problem to determine jurisdiction in disputes with a foreign element. There are no perfect rules of law and jurisdiction criteria determining the jurisdiction of industrial cases, especially so in cases with a foreign element.

Aim of the paper: to ascertain what is the essence of jurisdiction in industrial dispute cases arising from individual work contracts in both national and international aspects.

The paper introduces the concept of jurisdiction and its types, analyzes when an industrial case is considered as having a foreign element, and the jurisdiction of the industrial case is analyzed in a national aspect. I.e. an industrial cases' attribution to the courts and the jurisdiction to a particular court is established. It is analyzed how the determination of industrial cases' jurisdiction differs depending on the nationality, residence, or work location of the disputing parties. In addition, the paper analyzes the jurisdiction of cases for damages, originating from labour relations in Lithuanian domestic law, and with the foreign element existing in the case.

Industrial disputes provided in the labour code are analyzed by a pre-trial institution, The Committee of Industrial Dispute. This pre-trial investigation requirement is not applicable for disputes concerning damage compensation related to labour relations. Disregarding pre-trial investigation rules, an action can be denied or left uninvestigated. The jurisdiction of industrial cases in court is determined by the defendant's place of residence or the location of the work being carried out (or where it was, or was to be, completed). In disputes for damages relating to labour relations, compensation is determined by the plaintiff's place of residence, or where the damage was inflicted.

Cases with a foreign element are under the jurisdiction of the Lithuanian courts only if both sides agree that their dispute will be resolved by the former.

The Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania will only be used if there is no signed international agreement between the parties, if the disputing party is not a citizen of the EU, or if they do not have a permanent residence in the EU. However, if a foreign country with which Lithuania has a two-way agreement is also an EU member, this agreement is invoked so long as the matter is not regulated by EU law.